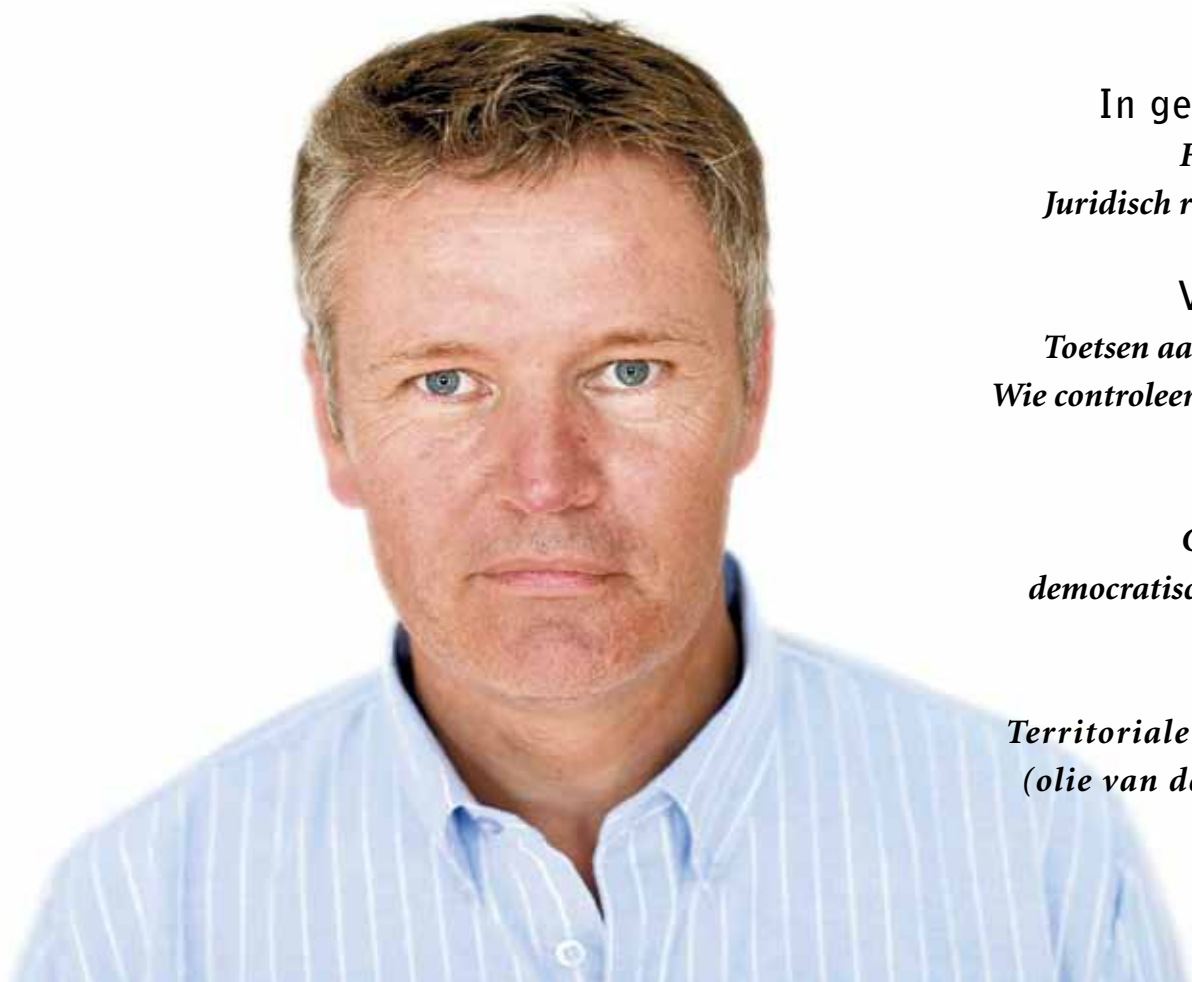

MAANDBLAD VAN DE JURIDISCHE FACULTEITSVERENIGING GROTIUS • JAARGANG 33 NR 8

NOVUM

Thema: gebreken

In gesprek met:

Folkert Jensma

Juridisch redacteur NRC

Verdieping:

Toetsen aan de grondwet

Wie controleert de wetgever?

Special:

Gebreken in de

democratische legitimatie

Special:

Territoriale claims op de

(olie van de) Noordpool

ELKE DAG ONTMOETEN
ZE ELKAAR BIJ DE KOFFIE

ONZE BIBLIOTHEEK IS
DE PERFECTE PLEK OM
JE SCRIPTIE TE SCHRIJVEN

“Een studentstage is volgens ons de ideale manier om kennis te maken. Jij leert ons beter kennen, en wij jou. Van uur tot uur maak je mee wat het werk in de praktijk precies inhoudt. Dat kan in Amsterdam, maar ook op één van onze kantoren in het buitenland.

Ook kun je op kantoor je scriptie schrijven. Je kunt dan gebruik maken van al ons bronnenmateriaal. Daarnaast hebben we plek voor studierend medewerkers, bieden we oriënterende gesprekken aan en organiseren we interessante business courses.”

werkenbijdebrauw.nl

DE BRAUW
BLACKSTONE
WESTBROEK

Kennismaken met De Brauw

“Wat is de beste manier om
De Brauw goed te leren kennen?”

Voorwoord

U leest alweer de laatste NOVUM van dit collegejaar, de laatste NOVUM die zal verschijnen voor het zomerreces. Met dit keer als thema ‘Gebreken’. Afgelopen jaar hebben we met een enthousiaste redactie elke maand geprobeerd een interessante NOVUM af te leveren die zowel qua inhoud als qua vormgeving aantrekkelijk was en kwalitatief goed. Dit bleek geen sinecure, vrijwel elk nummer liepen we tegen onze eigen gebreken aan. Dat kon zijn een spellingsfout of tijdsgebrek. Soms onopvallend, een andere keer opvallend op de omslag. Voor al deze gebreken bieden wij onze excuses aan, we werkten steeds met de beste bedoelingen.

Gebreken zijn er echter niet alleen in de NOVUM. We vinden gebreken in onszelf, in de inrichting van onze maatschappij en zelfs ook in het recht. Als vanzelfsprekend zullen we in de NOVUM het met name hebben over de gebreken in het recht. Opkomende thematiek die nog niet goed geregeld is, bestaande problemen die niet goed worden opgevangen en misschien zelfs onrecht?

NOVUM schrijft onder meer over de verdeling van de Noordpool, wie heeft welke rechten aldaar? Ook kunt u een interessant opiniestuk lezen over de Wet Partijfinanciering. Hoe openbaar moeten donaties aan politieke partijen zijn, en zou daar niet nog meer perk een paal aan gesteld moeten worden?

NOVUM sprak deze maand verder met voormalig hoofdredacteur en thans juridisch redacteur Folkert Jensma van het NRC. Aan bod komen de veranderende media, de rol van de media in onze democratie en meer interessante onderwerpen. Lees het vooral! Verder onder meer een interview met Ernst van Win, Deken van de Haagse Orde van Advocaten, mediator en partner bij DE CLERCQ Advocaten, een nieuwe interessante zaak van de maand en een boeiend verdiepend artikel over wie de wetgever controleert.

Namens de gehele redactie wens ik iedereen veel leesplezier toe, succes met de tentamens een prettige, gebrekenloze zomer en tot in de El-Cid!

Maria van der Velden
Hoofdredacteur NOVUM

Laatste NOVUM die zal verschijnen
voor het zomerreces

Schrijf je in voor onze Masterclass Vastgoed

en beleef de praktijk

Als je als advocaat werkt in het vakgebied vastgoed, dan voel je je wel eens bevoorrecht. Je krijgt de kans mooie, en vaak buitengewone, projecten juridisch in goede banen te leiden. Vastgoed strekt zich uit over meerdere rechtsgebieden. Dat betekent veel samenwerken en overleggen met collega's. Niet alleen op kantoor, maar ook op locatie.

Een intrigerend vakgebied, waarvoor we binnen ons kantoor veel specialisten hebben. Specialisten die je graag vertellen wat hun werk zo boeiend maakt en die benieuwd zijn naar jouw visie op het vak. Daarom organiseert Poelmann van den Broek op **donderdag 25 en vrijdag 26 oktober 2012** een tweedaagse Masterclass Vastgoed, waarin je onder meer een klant bezoekt, adviseert en zelf gaat pleiten in een echte procedure. Zo ervaar je het vak van binnenuit. Kijk voor meer informatie op www.poelmannvandenbroek.nl.

St. Canisiussingel 19f
6511 TE Nijmegen
T +31 (0)24 381 08 10
F +31 (0)24 381 08 20

info@poelmannvandenbroek.nl
www.poelmannvandenbroek.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Inhoudsopgave	3
In gesprek met	4
Special	8
Varia	11
De zaak van de maand	12
Special	14
De verdieping	16
In gesprek met	22
Miscellanea	28
Filosofie	30
Column	32
Filmrecensie	34
Verenigingen	38
Faculteitszaken	40

NOVUM is het maandblad van de Juridische Faculteitsvereniging Grotius te Leiden. Novum is ontstaan uit een fusie tussen het faculteitsblad Trias (1968) en het blad Request (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appèl.

NOVUM is aangesloten bij de Stichting Landelijk Overleg Juridische Faculteitsbladen (LOJF).

Oplage: 1.750
Druk: JP Offset
Basis ontwerp: Ratio Design
ISSN-nummer: 1567-7931

U kunt NOVUM vinden bij de ingang van de faculteit, het juridisch café, het restaurant en bij C131. De redactie behoudt zich het recht voor ingeleverde stukken niet te plaatsen of te wijzigen. De inhoud van de artikelen vertegenwoordigt niet noodzakelijkerwijs de mening van de redactie.

© Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gereproduceerd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

Redactie

Hoofdredacteur
Maria van der Velden (06 18 32 95 56)
novum@law.leidenuniv.nl

Eindredacteur
Avinash Bhikie (06 57 93 91 25)
novum@law.leidenuniv.nl

Redacteurs
- Raphael Donkersloot
raphaeldonkersloot@hotmail.com

- Maarten von Balluseck
maartenvonb@hotmail.com

- Maurits Helmich
M.m.helmich@gmail.com

- Willem Kieviet
W.j.m.kieviet@umail.leidenuniv.nl

- Tjalling Reijnders
Tjalling.reijnders@hotmail.com

- Thomas Weber
Thomas_91_91@hotmail.com

- Mireille Bosman
mireillebosman@hotmail.com

- Anna Tsheichvili
anna_tsheichvili@hotmail.com

- Jip van Mieghem
jipvmieghem@gmail.com

Adviesraad
- Mw. Mr. P. Memelink, voorzitter RvA
- Prof. Dr. A.O. Lubbers
- Mw. Drs. A.F.M. van der Helm
- Mw. Mr. C. de Kruif
- Mr. G.K. Schoep
- Annemieke Brouwer, Assessor Fdr
- Akke Berendsen, praeses JFV Grotius

Contact
novum@law.leidenuniv.nl

In gesprek met

Ernst van Win

Deken van de Orde van Advocaten van Den Haag

In het kader van het thema ‘gebreken in de advocatuur’ heeft NOVUM het genoegen om met Ernst van Win te spreken. Als Deken houdt hij toezicht op ongeveer 2000 advocaten in het arrondissement Den Haag. Naast deze functie is hij mediator, advocaat en partner bij DE CLERCQ advocaten.

Het gesprek vindt plaats in zijn kantoor, een klassiek pand dat zich, niet ver van onze faculteit, bevindt aan de Hoge Rijndijk. NOVUM praat met hem over zijn juridische achtergrond, zijn kantoor, zijn decanaat en over het toezicht op de advocatuur. Over dit laatste is hij duidelijk: “De overheid dient uit onze sferen te blijven, dat is levensgevaarlijk.”

I. Juridische achtergrond

In van Win’s verleden staat de stad Leiden onmiskenbaar centraal. Nadat hij het Stedelijk Gymnasium Leiden heeft afgerond, is hij in 1978 rechten gaan studeren aan de Universiteit Leiden. Vanaf 1980 raakte hij verbonden met DE CLERCQ in Leiden, waar hij ook vandaag nog werkt.

Momenteel werkt u bij De CLERCQ advocaten als partner en mediator. Hoe bent u hier precies terechtgekomen?

“In 1980 ben ik er als tweedejaars rechtenstudent achter gekomen hoe mooi het kan zijn om voor de belangen van mensen op te komen. Dit ontdekte ik voor het eerst in een bestuurszaak waarin is geprocedeerd over het aanleggen van een provinciale weg. Ik woonde toen in Leiderdorp en mij werd gevraagd of ik de buurt in dit proces juridisch kon bijstaan. In de procedure kwam ik toen voor het eerst in contact met een advocaat (mijn tegenpleiter). Na een goed gesprek werd ik direct enthousiast over de advocatuur. Ik besloot daarom om dezelfde zomer nog te zoeken naar meer juridische werkzaamheden in de praktijk, en het liefst op een

Ik meen dat je als advocaat veel kennis hebt over de maatschappij en dat je daarom veel kan, ja zelfs moet toevoegen aan de samenleving.

advocatenkantoor. Bij het zoeken in een plaatselijk telefoonboek kwam ik onder ‘C’ DE CLERCQ advocaten tegen. Ik besloot om met dit kantoor contact op te nemen en dezelfde dag mocht ik nog langskomen. Paul de Clercq, nu mijn oude patroon, bood mij een student stage aan. Na mijn stage en studie kon ik gelijk als advocaat bij dit kantoor aan de slag gaan.”

Welke juridische werkzaamheden heeft u verricht vanaf de tijd dat u bent aangekomen bij De CLERCQ advocaten?

“Toen ik als advocaat in dienst trad, ben ik gespecialiseerd geraakt in het arbeidsrecht. Vanaf het begin heb ik me niet alleen maar met de advocatuur bezig gehouden. Ik meen dat je als advocaat veel kennis hebt over de maatschappij en dat je daarom veel kan, ja zelfs moet toevoegen aan de samenleving. Daarom heb ik van jongs af aan naast mijn ambt als advocaat veel maatschappelijke nevenactiviteiten verricht. Zo heb ik bestuursfuncties bekleed van maatschappelijke organisaties op het gebied van de zorg en kunst. Daarnaast ben ik twaalf jaar lang bestuurslid geweest van het Rotterdams Philharmonisch Orkest en ben ik nog steeds voorzitter van de Zakenvrienden van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden.

Ook voor het arbeidsrecht heb ik wat proberen toe te voegen. Zo heb ik de Grotius opleiding arbeidsrecht opgericht en doceer ik voor de Opleiding Sociaal Recht (OSR) in Utrecht.

Naast dit maatschappelijke werk ben ik in 1991 binnen de advocatuur in het College van Afgevaardigden gekomen, die de regeling maakt samen met de Algemene Raad, maar dat ook de Algemene Raad controleert. 6 jaar geleden ben ik lid van de Raad van Toezicht van de Orde van Advocaten geworden bij de Haagse Orde en daar ben ik sinds drie jaar Deken”

II. Over DE CLERCQ Advocaten

U werkt al 30 jaar bij DE CLERCQ. Hoe zou u dit kantoor omschrijven?

“DE CLERCQ is een middelgroot, klassiek kantoor met ongeveer 90 medewerkers en het is opgericht in het jaar 1850. Toen ik er rond 1980 voor het eerst kwam was het nog een eenmanskantoor. In de loop der jaren zijn wij doorgegroeid naar wat we nu zijn. In het arbeidsrecht zijn wij een van de meest gespecialiseerde in Nederland. Er werken hier namelijk 18 arbeidsrechtadvocaten.. Daarnaast heeft kantoor ook een sterke praktijk in het vastgoedrecht, het ondernemingsrecht en het bestuursrecht. Ook heeft kantoor een prachtig en bijna ambachtelijk te noemen notariaat. Kantoor richt zich naast particulieren, op de grote ondernemingen in Haagse regio, maar ook in de Randstad. Onze cliënten zijn bijvoorbeeld rijksmusea, maar ook andere non-profitorganisaties, zoals ROC’s en Hogescholen.”

En hoe zou u de werksfeer omschrijven?

“Het werk bij DE CLERCQ zou ik graag willen samenvatten onder het motto: lol, gelijkwaardigheid en kwaliteit. Onze medewerkers kenmerken zich allereerst doordat zij veel plezier hebben en dat uitstralen in hun vak. ze gaan op in het vak en verrichten ook vele juridische nevenactiviteiten. Gelijkwaardigheid is in ons kantoor belangrijk. Partners, advocaten, secretaresses maar ook de huismeester eten hier gewoon aan dezelfde tafel. Door de zojuist genoemde kenmerken van kantoor, kenmerkt DE CLERCQ zich al met al als een familiebedrijf dat zich inzet voor de belangen van de grotere ondernemingen.”

III. Toezicht op de advocatuur

Naast partner en mediator bent u Deken van de Haagse Orde van Advocaten. Kunt u vertellen wat deze functie in de praktijk inhoudt?

“Als Deken ben ik voorzitter van de Raad van Toezicht van de Haagse Orde van Advocaten. Deze Raad is een orgaan met een zevental ervaren advocaten dat belast is met toezicht op de Haagse Orde. In de praktijk houdt dit in, dat wij erop toezien dat de Orde zo goed mogelijke functioneert.

Als Deken moet ik alle klachten die over advocaten binnenkomen behandelen. Dit is een drukke bezigheid, aangezien er jaarlijks zo’n 300 klachten binnenkomen. Bij de klachtenbehandeling heb ik een proactieve taak. Naast het behandelen van de klachten die binnen komen, bezoek ik ook – proactief – advocatenkantoren (10% van alle kantoren per jaar) en kan ik, na eventueel onderzoek in dossiers, aanbevelingen doen of aanwijzingen geven.

Maar ik heb ook een repressieve toets, waarbij ik dicht op de huid van een advocaat kan zitten. Wanneer het om zwaardere klachten gaat, heb ik ook verschillende en diepgaande bevoegdheden om in te grijpen.

Je kunt je misschien wel voorstellen dat deze functie veel werk vergt. In Den Haag heb ik een bureau met 8 medewerkers die mij hierbij ondersteunen. Totaal gaat het om een fors takenpakket van 1.600 a 1.700 uur per jaar. Het decanaat is, zeker in de juridische stad Den Haag met alle representatie, een fulltime job.

 DECLERCQ
Advocaten • Notarissen

Het demissionaire kabinet is vanaf de eerste dag van haar intreden bezig geweest om de rechtsstaat ondergeschikt te maken aan de democratie.

Eigenlijk teveel om het naast mijn praktijk te doen, maar het plezier in het werk houdt me op de been.”

U vertelt dat u als Deken vergaande bevoegdheden heeft om in te grijpen wanneer een advocaat niet naar behoren functioneert. Om wat voor een bevoegdheden gaat het hier?

“Mijn positie, en daarmee ook mijn bevoegdheden zijn geregeld in de Advocatenwet. Wanneer ik de indruk heb dat een advocaat zeer gebrekkig functioneert, kan ik een (diep ingrijpend) onderzoek verrichten of laten instellen en ik kan voorzieningen aanvragen bij de Tuchtrecther. Bij dit laatste kan ik de rechter te verzoeken om de desbetreffende advocaat te waarschuwen, te schorsen of zelfs – als ultimatum remedium – te laten schrappen van het tableau.

Deze bevoegdheden klinken misschien (te) streng, maar advocaten weten dat dit toezicht uiteindelijk de kwaliteit in de advocatuur hoog houdt. Wanneer ik een onderzoek mag verrichten, zullen ze dan ook aan dat onderzoek in de meeste gevallen meewerken. Bij dit onderzoek, waarin ik zelfs in al hun dossiers mag kijken, is de vertrouwelijkheid dan ook hoog. Wanneer een overheidsinstantie, niet afkomstig uit de advocatuur, dit werk zou doen komt deze vertrouwelijkheid in gevaar.”

Uw bevoegdheden kunnen dermate vergaand zijn dat u een advocaat kan doen schrappen van het tableau. Hoe ver moet een advocaat gaan wil dit gebeuren?

“Ik heb aan het begin van mijn decanaat een kantoor moeten sluiten met 4 advocaten. Ik heb drie advocaten die daar in dienst waren voldoende gewaarschuwd om tijdig een andere baan te zoeken omdat ik de eigenaar van het kantoor wilde doen schrappen van het tableau, wat uiteindelijk ook is gebeurd. Het ging hier om een kantoor dat zich bezighield met vreemdelingenrecht. Uit hun praktijk bleek dat het kantoor zich niet bekommerde om de belangen van de vreemdelingen. Dit ging zover, dat het kantoor zijn cliënten zelfs oplichtte. De vreemdelingen kregen pasjes waar-

door ze dachten (en vanwege de praktijk van dit kantoor ook mochten denken) dat ze met die pasjes in Nederland konden blijven. Na het krijgen van klachten over dit kantoor heb ik een onderzoek naar dit kantoor laten instellen hetgeen uiteindelijk leidde tot het sluiten van dit kantoor. De drie andere advocaten zijn goed terecht gekomen. De eigenaar heb ik helaas van het tableau moeten laten schrappen.

Nu klinkt dit soort gevallen erg. Maar enkele advocaten op de 2000 advocaten is nog geen 1% van de beroepsgroep. Het is, zo meen ik, helemaal niet vreemd dat dit kleine percentage in de advocatuur vraagt om goed toezicht. Niet alleen in de advocatuur, maar in iedere beroepsgroep (bijvoorbeeld artsen, parlementariërs) is er namelijk een percentage dat niet naar behoren handelt. In de advocatuur is dit percentage zelfs kleiner dan in andere beroepsgroepen. Dit komt omdat de advocaat zich bevindt in een glazen huis. Er zijn vele actoren in de maatschappij die de advocaat altijd in de gaten houden. Denk bijvoorbeeld aan de rechter, maar ook aan de kritische wederpartij.

De advocatuur is volgens u dus een relatief goed functionerende beroepsgroep. Het (demissionaire) kabinet heeft echter plannen om meer toezicht te houden op de advocatuur. Er moet, als we Fred Teeven mogen geloven¹, een overheidsorgaan komen dat extra toezicht houdt op de Orde. Wat is uw visie op deze overheidsplannen?

“Ik zou deze plannen van de overheid als opportunistisch en onjuist willen bestempelen. Ik geloof dat wij als Raad ons toezicht goed op orde hebben. Wij zijn bezig dit toezicht in Nederland verder te optimaliseren.² Voor de vertrouwelijkheid is daarbij politieke afhankelijkheid funest. De overheid dient dus vooral uit onze sferen te blijven. Het plan is bovendien ook onbeschaafd. Het is in strijd met onze afhankelijkheid, in strijd met de beginnelen van de rechtsstaat en in strijd met Europese mensenrechtenverdragen. Een advocaat moet immers ook onverkort tegen de overheid kunnen optreden.

Lees literatuur, lees kranten, lees tijdschriften en probeer te begrijpen hoe de mens en de maatschappij in elkaar zit, want dat is de basis van ons vak.

Het demissionaire kabinet is vanaf de eerste dag van haar intreden bezig geweest om de rechtsstaat ondergeschikt te maken aan de democratie. Denk bijvoorbeeld aan de onzalige wetsvoorstellen om de griffierechten te verhogen, wat gelukkig vooralsnog van de baan is, en om minimumstraffen in te voeren. De door het kabinet ingeslagen weg met betrekking tot het toezicht is fout, want de advocatuur is een belangrijk onderdeel van de rechtsstaat. De advocatuur is dus niet ondergeschikt, maar nevensgeschikt aan de democratie. Als politici dit fundamentele gedachtegoed begrijpen, zullen zij meer vertrouwen in ons hebben. Dit kabinet geeft daar helaas geen enkele blijk van.

De advocatuur is ten slotte, zoals gezegd, een relatief goed functionerende beroepsgroep. Zeker zoals gezegd, vergeleken met andere beroepsgroepen en al helemaal vergeleken met de politiek. De overheid moet uitkijken dat ze niet te hard roept, dat onze zaken niet goed verlopen, louter met het oog op de belangen van hun electoraat. Het zou misschien beter zijn wanneer ze wat meer zouden toezien op zichzelf.”

Toch blijft er een aantal advocaten dat niet deugt en dus van het tableau moet worden geschrapt. Maar hoe kan het zijn dat je het als advocaat zover kan laten komen?

“Er zijn twee oorzaken aan te wijzen. Ten eerste wordt een advocaat gebrekkig wanneer zijn patroon hem niet voldoende de kernwaarden van de advocatuur heeft aangeleerd.

De beroepsopleiding probeert deze waarden weliswaar ook over te brengen, maar in de werkelijkheid zal de patroon hiertoe het beste in staat zijn. De advocatuur blijft in wezen een ambachtelijk beroep, waarbij de eerste drie jaar de patroon actief op de huid moet zitten van de advocaat. 15 jaar geleden is dit minder vanzelfsprekend geworden. De overheid heeft toen gewenst dat iedere burger zonder belemmeringen advocaat moet kunnen worden. Het aantal advocaten is hierdoor toegenomen en daarmee is de actievare rol van de balie onder druk te komen staan. Bijgevolg ontstaan er advocaten met een onjuiste vorming.

De andere oorzaak is te vinden in het feit dat Nederland veel eenmanskantoren kent. Hoewel veel van deze kantoren een goede praktijk voeren, zijn deze kantoren in een zekere zin wel kwetsbaarder dan kantoren met meerdere juristen. Advocaten dienen met enige regelmaat met elkaar over het vak te praten, om zo de waarden van de advocatuur niet uit het oog te verliezen. Deze tweede oorzaak kan worden verzacht door de mogelijkheid om deel te nemen aan expertisegroepen of tijdsig bij mijn bureau aan te kloppen wanneer zij het vermoeden hebben dat er iets (tuchtrechtelijk) niet klopt. In zulke gevallen kunnen ze altijd bij mij terecht voor hulp en advies.”

Wat zou u, als ervaren jurist, de huidige rechtenstudenten willen meegeven?

“Ten eerste adviseer ik dat studenten later vooral een juridisch beroep moeten gaan bekleden waaraan ze veel plezier beleven. Dit krijg je pas zodra je weet waar het beroep over gaat, omdat je dan pas begrijpt waar je het recht voor nodig hebt. Je zult dan de ordening van de maatschappij en de wijze waarop men met elkaar

omgaat, begrijpen. Vanaf het moment dat je dit gaat begrijpen, wordt het ook een ontzettend mooi en leuk vak waar je echt veel uit kan halen. Ik geniet na ruim 30 jaar ervaring in de advocatuur nog steeds van mijn vak.

Het tweede advies dat ik absoluut zou willen meegeven is dat studenten niet alleen datgene leren wat de studie hen oplegt, maar dat ze daarnaast ook veel lezen. Lees literatuur, lees kranten, lees tijdschriften en probeer te begrijpen hoe de mens en de maatschappij in elkaar zit, want dat is de basis van ons vak. Dus student, kijk verder dan het scherm van je iPad en lees veel over de maatschappij. Alleen op die manier zal je een goed jurist worden.”

- 1 Zie voor een schets van deze plannen het artikel van onze redacteur Maurits Helmich, dat is opgenomen in de vorige NOVUM onder de titel: *Advocatuurlijke vrijheid en onafhankelijkheid*.
- 2 Arthur Docters van Leeuwen heeft een uitgebreid rapport gemaakt over het functioneren en verbeteren van het Nederlandse Decanaat: *Het bestaande is geen alternatief*. Op basis van dit rapport streeft het huidige Decanaat naar progressie in hun toezicht.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

special

Gebreken in de democratische legitimatie

Het spanningsveld tussen 'by' en 'for the people'

Iedereen heeft macht. Een ieder heeft namelijk (beperkte) invloed om dingen te laten gebeuren zoals hij of zij ze wil. Dit begint bij bepaalde beslissingsruimte – de macht die strekt tot keuzes die alleen jezelf direct treffen. Zo bent u bijvoorbeeld op dit moment bij machte te kiezen om dit blad dicht te slaan. Interessanter wordt het echter wanneer macht ook anderen treft; op dit moment kan er namelijk invloed worden uitgeoefend op een ander. Veronders-tel dat Piet morgen een pistool koopt en hij op iedereen die de NOVUM leest het pistool richt en beveelt het blad dicht te slaan. In dat geval is de kans groot dat zelfs de trouwste lezer gevolg zal geven aan het bevel. Als Piet hierna het pistool in zijn zak stopt en tevreden verder loopt kan hij met recht denken: 'ik heb *macht* uit-geoefend'. Heeft Piet echter ook *gezag*? Hierin moet Piet helaas worden teleurgesteld; zelfs als hij alle 1.750 lezers van de NOVUM zo ver krijgt het blad dicht te slaan, dan heeft Piet nog geen gezag. Wat is dan het probleem? Is hij niet doortastend genoeg geweest? Hadden de lezers lak aan zijn voorschriften en sloegen ze het blad zodra Piet de hoek om was gewoon weer open? Neen, dat is het probleem niet. Het probleem ligt namelijk in het ontbreken van *legitimiteit*. De macht van Piet is namelijk niet gestoeld op aan-vaarding, maar op angst voor geweld. Pas wanneer het feit dat Piet dergelijke maatregelen mag gebruiken wordt *aanvaard*, dan is zijn macht gestoeld op gezag.

Max Weber

De Duitse socioloog Max Weber (1864-1920) onderscheidde drie gronden van (politiek) gezag.¹ Ten eerste noemde hij traditie. In dit model – bijvoorbeeld gevonden in de monarchie – ligt de nadruk op continuïteit. Zo kan een koning worden aanvaard als een

gezaghebbende, omdat hij deze titel heeft geërfd van zijn vader, die op zijn beurt het gezag ook weer van zijn vader heeft verkregen, enzovoorts. De tweede grond die Weber noemt is die van charisma: de kwaliteit om de gemoederen van de onderdanen te bespelen, zodat deze zich bij het gezag neerleggen. Deze meestal wat meer instabiele vorm van gezag kan men bijvoorbeeld vinden in een stammencultuur, waarbij een hoofd de baas is over de anderen.

Bovenstaande twee vormen van gezag zijn in het Westen echter in onbruik geraakt als primaire legitimatiegrond. Meer geprefereerd wordt over het algemeen rationeel-legaal gezag, waarbij de overheid wordt gebonden aan spelregels, voortvloeiend uit de (natuur) wet. Hierbij moet de overheid zich bij regelgeving binden aan een bepaalde procedure. Er is dus sprake van een politieke constitutie. Een voor de hand liggende – en volgens Westerse doctrine de meest gewenste – mogelijkheid ter invulling van deze vorm van gezag is de (parlementaire of directe) democratie.²

Gettysburg Address

'Wat is dan een democratie?', zo volgt natuurlijk de vraag. Om hier achter te komen moet wellicht worden gekeken naar de woorden die president Lincoln in 1863 ooit sprak in zijn Gettysburg Address³: '*Government of the people, for the people, by the people*'.⁴ Democratie valt hiervan uitgaande dus te herleiden tot drie elementen: *of the people, for the people en by the people*.

Government of the people lijkt makkelijk te begrijpen: wie bestuurt het land? Het lijkt vanzelfsprekend dat de regering (government) dit doet.

Louter verkiesbaar zijn voor het volk en politiek bedrijven in het parlement is dus niet afdoende; in een democratie moet de volksvertegenwoordiging ook daadwerkelijk in dienst staan van het volk.

Government by the people is ook niet moeilijk te doorgronden: het volk moet – direct of indirect – het land besturen. In Nederland gebeurt dat primair via het parlement dat middels verkiezingen geformeerd wordt. Hiermee hebben we echter nog niet helemaal de definitie van democratie te pakken.

Een belangrijk derde element is immers het *government for the people*. Dit criterium – veelal onderwerp van sociologische literatuur door de jaren heen⁵ – impliceert een bepaalde prestatieplicht van de overheid. Louter verkiesbaar zijn voor het volk en politiek bedrijven in het parlement is dus niet afdoende; in een democratie moet de volksvertegenwoordiging ook daadwerkelijk in dienst staan van het volk.

Input legitimacy (by the people)

De input legitimacy is een leerstuk waarbij ervan wordt uitgegaan dat de legitimiteit van een democratie voortvloeit uit inmenging door het volk. Over besluitvorming zijn hierbij twee theorieën. Volgens de eerste theorie mag een politiek besluit louter worden genomen op grond van consensus, immers: alleen van datgene waarmee akkoord wordt gegaan, mag worden aangenomen dat het niet schadelijk is (*volenti non fit iniura*). Probleem bij de praktische toepassing hiervan is echter dat het onmogelijk is om 16 miljoen mensen op één lijn te krijgen. Er zal dus nooit gelegenheid zijn tot krachtig beleid.

Er zal daarom moeten worden overgegaan tot een zwakkere vorm van wilsovereenstemming: (eventueel gekwalificeerde) meerderheid. Er komen bij regeren met een meerderheid echter wel twee fundamentele legitimiteitsproblemen kijken.

Ten eerste kan er sprake zijn van onverschilligheid of vijandelijkheid van verschillende bevolkingsgroepen tegenover elkaar, waardoor de electoraal dominante bevolkingsgroep de (grote) minderheid wegdrukt en minderheidsbelangen zodoende verkwanseld of zelfs opzettelijk geschonden worden.⁶ Er is dan sprake van een tirannie van de meerderheid.

Ten tweede kan er sprake zijn van inefficiëntie door het rationeel kiezen voor eigen belang door de kiezers. Als iedereen op basis van eigenbelang, zou dit niet per se de maatschappelijk grootste efficiëntie met zich meebrengen.⁷ Het zou beter zijn als de kiezers (indirect: de volksvertegenwoordigers) niet zouden stemmen op basis van speciaal belang, maar als er gestemd wordt ter behartiging van het algemeen belang.

Output legitimacy (for the people)

De voorgenoemde aspecten zorgen dus bij de meest zuivere vorm van volksvertegenwoordiging voor legitimiteitsproblemen. Als het democratisch bestel namelijk op een dergelijke wijze functioneert, dat het volk er *zelf* eigenlijk alleen maar slechter

van wordt, dan is niet voldaan aan het criterium van *for the people*.

Er moeten dus – althans vanuit het perspectief van de *output legitimacy* – verschaningen, waarborgen en controleorganen worden ingesteld om te zorgen dat ‘het volk’ niet te veel (onberekenbare) macht krijgt. Voorbeelden hiervan in Nederland zijn hoge colleges zoals de Eerste Kamer en de Raad van State,⁸ maar ook de verzwaarde goedkeuringsprocedure aangaande grondwetswijzigingen. Toch blijft in Nederland deze ‘controle op de democratie’ relatief beperkt: wij kennen geen constitutioneel toetsende rechter (art. 120 Gw) en de regering heeft (formeel) geen veto-recht.⁹ Ook is onze hoogste wetgever direct verkozen door het volk. Er zijn echter wel modellen denkbaar waarin er wel sprake is van een constitutioneel systeem (Weber’s derde vorm van gezag) waarin gezaghebbers ten dienste staan van het volk, terwijl zij niet direct zijn verkozen. Via een goed functionerend apparaat van *checks and balances* zou een niet democratisch verkozen systeem toch democratisch (*for the people*) en corruptievrij kunnen handelen en zodoende (democratisch) gelegitimeerd kunnen worden.

Desalniettemin zit er een kink in de kabel. Enerzijds verschijnt door de hoge opleiding van gezagsdragende functionarissen een ondervertegenwoordiging van lager opgeleiden. Ook al zouden de gezagsdragers het beste voor hebben met het algemeen belang, toch blijft het ondervertegenwoordigd belang al snel onderbelicht. Anderzijds brengt een systeem met veel waarborgen ten behoeve van *checks and balances* politieke fragmentatie met zich mee: besluitvorming wordt traag en uitermate ineffectief, doordat het gezag onderhavig wordt aan te veel controle en bureaucratie.

Er lijken dus twee vormen te zijn van democratisch gelegitimeerd gezag: regering *door* het volk en regering *voor* het volk. Wat echter te doen als de stem van de burger te onberekenbaar en de structuur van een bureaucratisch apparaat te ineffectief blijken?

Deliberatieve democratie (for én by the people?)

Een mogelijke oplossing om de problematiek die bij een parlementaire of directe democratie komt kijken te omzeilen is het instellen van een ander soort stemrecht: stemrecht door middel van ‘*ad hoc* afvaardiging’. In dit systeem wordt uit het volk een willekeurige selectie van ‘afgevaardigden’ geformeerd, die ten aanzien van bepaalde politieke kwesties samen knopen doorhakken. Het voordeel van een dergelijke procedure is dat er geen (oneigenlijke) politieke belangen op het spel staan en informatievergarig, overleg en uitwisseling van argumenten centraal staan. Tijdens het overleg is dan ook alle gelegenheid de actoren te verwittigen over alle (politieke) kanten van de zaak. Dit concept, genaamd de deliberatieve democratie, is een poging enerzijds het volk te laten besturen (*by the people*), maar anderzijds beleid niet te laten afhangen van de willekeur van de onwetende burger (*for the people*). Of het concept daadwerkelijk legitiem beleid oplevert is echter maar zeer de vraag.

Het is volstrekt niet duidelijk of de burger ooit bereid zal zijn zijn fundamentele recht om te stemmen in te wisselen voor een

beperkt recht, namelijk om slechts indien geselecteerd deel te nemen in een ‘deliberatieve raad’.

Daarnaast mag niet zomaar worden aangenomen dat het ideaal van de deliberatieve democratie daadwerkelijk willekeur inperkt. In verhouding tot politici blijven burgers natuurlijk ondeskundig, hoe goed de laatstgenoemden ook worden bijgestaan. Daarnaast kan een relatief kleine groep afgevaardigden nooit het gehele volk vertegenwoordigen. Besluitvorming in handen leggen van slechts een zeer klein aandeel van het volk, dat lijkt pas willekeurig. ■

- 1 De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat deze drie gronden nooit in de puurste vorm zullen worden aangetroffen: de doortastende socioloog zal bemerken dat er in de praktijk altijd sprake is van een mengeling van de drie.
- 2 Vaak juist onder een democratie gedijt een constitutioneel systeem goed, gezien de burger middels zijn electorale invloed kan toezien op inachtneming van de politieke constitutie.
- 3 Gettysburg Address is een korte toespraak ter zegening van de duizenden gesneuvelde soldaten bij de Slag bij Gettysburg. De slag bleek uiteindelijk het keerpunt in de Amerikaanse burgeroorlog, waarin de strijd ten gunste van het Noorden werd beslecht.
- 4 Op de laatste twee elementen (for en by) wordt in de sociologische literatuur het meeste nadruk gelegd.
- 5 Het leerstuk van de ‘output legitimacy’, veelvuldig beschreven door o.a. Fritz Scharpf.
- 6 Denk aan Nazi-Duitsland of Bosnië.
- 7 Op macro-niveau spleen macro-economische inefficiënties een rol, zoals het prisoner’s dilemma en externe effecten van beleid.
- 8 Zij het dat de Raad van State in de wetgevingsprocedure geen ‘harde’ macht heeft, en de Eerste Kamer indirect ook door het volk verkozen wordt.
- 9 Bijvoorbeeld in het Duitse systeem bestaat er een constitutioneel hof (Bundesverfassungsgericht) en heeft de regering wél vetorecht.

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Varia

Gratis openluchtvertoning op 7 juni in Den Haag

Justice For Sale Ilse en Femke van Velzen

Derde en afsluitende deel uit de onthullende Congo-trilogie van Ilse en Femke van Velzen. Een doortastende Congolese advocate onderzoekt in genuanceerde documentaire een verkrachtingszaak waar de ‘dader’ slachtoffer is geworden van falende rechtspraak. De film legt bloot hoe het huidige rechtssysteem van Congo zijn doel voorbij streeft, mede onder druk van lokale en internationale NGO’s. In het drieluik over Congo verschenen eerder de gelauwerde documentaires *Fighting the Silence* en *Weapon of War*.

Na de filmvertoning vindt een nagesprek plaats met **Roos Wilhelm van Cordaid, Mensen in Nood**, één van de sponsors van dit project.

Locatie: Naast het Filmhuis Den Haag, in de openlucht, Spui 191 in Den Haag
Datum: Donderdagavond 7 juni 2012
Aanvang: 22.00 uur
Einde: 23.15 uur
Toegang: gratis

Documentaire, 60 minuten
Frans gesproken, Engels ondertiteld

Meer info in woord en beeld: www.moviethatmatter.nl

Movies that Matter *Den Haag* combineert een film en een lezing over actuele mensenrechtenthema’s in het kader van het landelijk filmprogramma Movies that Matter. Movies that Matter is een initiatief van Amnesty International.

MASCQ-debat

Binnenkort vind het jaarlijkse MASCQ-debat weer plaats, waarbij afgevaardigde teams van de vijf grote studentenverenigingen van Leiden (Minerva, Augustinus, SSR, Catena en Quintus) het tegen elkaar op zullen nemen om de beker mee naar huis te slepen. Over verschillende rondes zullen de deelnemende teams een scala aan stellingen verdedigen dan wel aanvallen binnen strakke tijdslimieten. Na afloop van het debat zal de vereniging van het winnende team haar deuren openstellen voor een borrel.

Tijd en plaats: Donderdag 7 juni 2012, aanvang 19.30 uur, start debat 20.00 uur, City Hotel (The Four Reasons, Lange Mare 43)

Site: www.mascq-debat.nl

Leiden Law Festival 2012

In Leiden starten we de zomer met het Leiden Law Festival 2012! Tijdens de langste dagen van het jaar bruist het op de juridische faculteit van de activiteiten.

Woensdag 20 juni

- Het eindcollege eerstejaars studenten
- Een (internationale) stage- en banenmarkt
- Voetbaltoernooi student-docent
- Filmnacht

Donderdag 21 juni

- Onderwijsdag met intervisie, workshops, social media workshop e.a.)
- Buffet studenten en medewerkers in de Sterrewacht met waterspektakel
- Kwartfinale EK 2012 full screen in het KOG
- Midzomernacht in de Hortus 2012
- Spetterend JFV Grotius midzomernachtfeest...

Vrijdag 22 juni

- Brunch
 - Workshops onderzoek (multidisciplinair, juridisch en criminologisch)
 - University Challenge
 - Kwartfinale EK 2012 full screen in het KOG
- en nog veel meer!

Noteer alvast in je agenda: 20, 21, 22 juni LEIDEN LAW FESTIVAL!

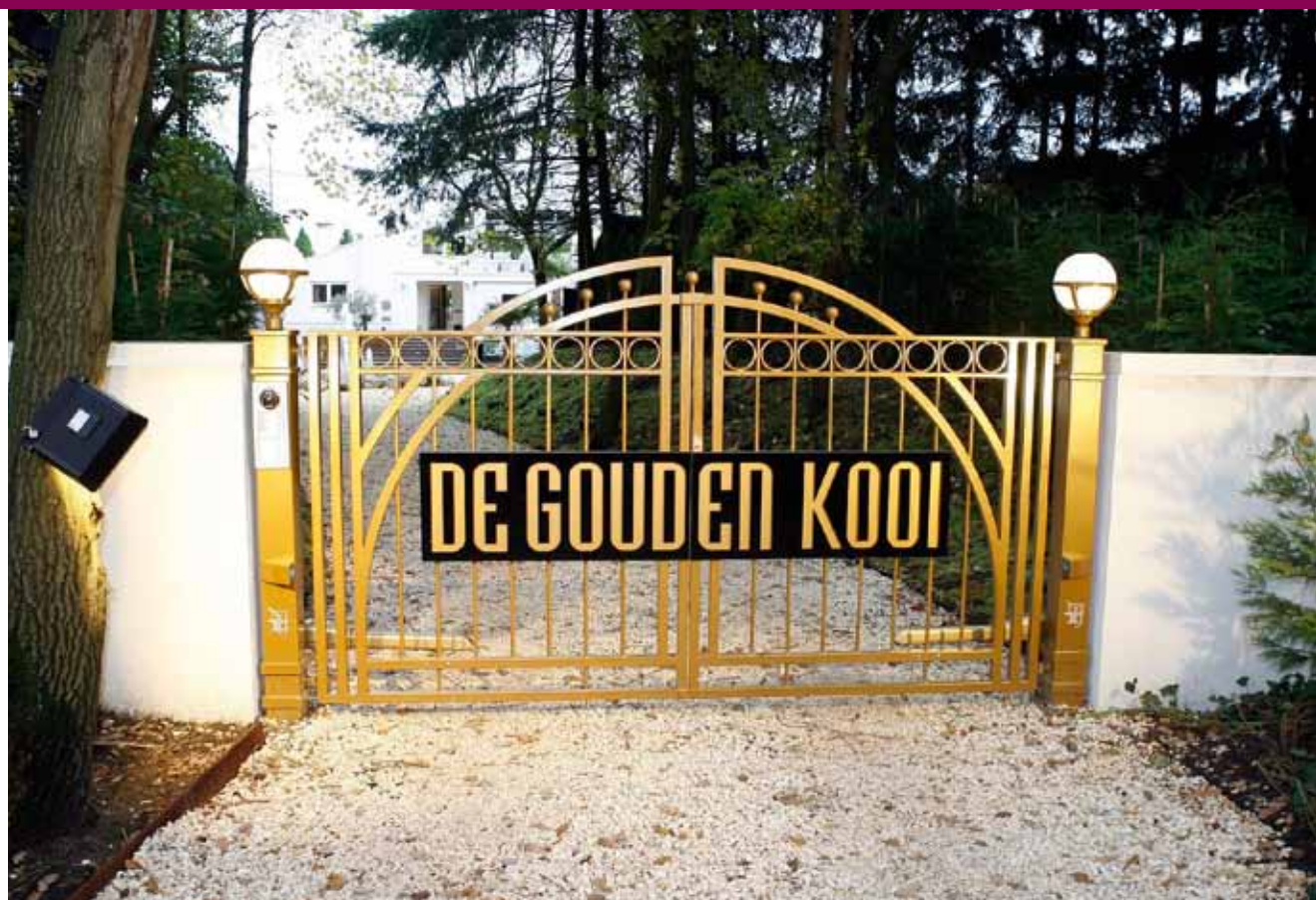
Oude mobieltjes zijn geld waard!

Lever ze in bij de rode doos bij de ingang van het KOG, die vanaf maandag 21 mei daar klaarstaat, en help de Hersenstichting! De gegevens van de ingezamelde mobieltjes worden door een gecertificeerd recyclebedrijf gewist.

100 % van de gegenereerde prijs wordt aan de Hersenstichting gedoneerd, zodat de Hersenstichting meer onderzoek kan doen. Ook kapotte mobieltjes en zelfs jullie opladers zijn welkom.

De Zaak van de maand

De Gouden Prooi

In oktober 2006 was de eerste uitzending van het televisieprogramma De Gouden Kooi te bekijken op Talpa. Tien mensen namen deel aan het programma. Zij zaten samen opgesloten in een luxe villa en waren voor de rest van Nederland te volgen op internet en televisie. De bewoner die het het langst zou volhouden in de villa, won de hoofdprijs. Aanvankelijk zou dit de villa zelf zijn maar later werd dat in de contracten omgezet

naar een geldprijs van 1 miljoen euro. De meningen over het programma waren sterk verdeeld. Waar de één sprak over een walgelijk programma, zat de ander avond na avond te smullen van de pesterijen in het huis. De deelnemers moesten een balans zien te vinden tussen het weggeven van hun medebewoners en het winnen van de sympathie van de kijker. De bewoners konden namelijk niet alleen worden weggepest, maar ook worden weg-

Is deelname aan De Gouden Kooi te beschouwen als een arbeidsovereenkomst of als deelname aan een kansspel?

gestemd. De truc was dus dat je als bewoner een sympathieke pestkop moest zijn. Dat lukte Jaap Amesz (beter bekend als Terror Jaap), de deelnemer die er aan het einde van het programma met de winst vandoor ging. Op 22 mei 2008 maakte hij een bescheiden vreugdedansje en verkondigde hij dat het goede doel waaraan hij het geld beloofd had, Stichting Jaap was. Het geld stak Jaap Amesz dus in eigen zak. Helaas voor Jaap bleek dat hij niet het volledige bedrag mocht houden. De fiscus had namelijk beslag gelegd op een deel van zijn prijzengeld. Onder het motto 'een dag zonder ruzie is een dag niet geleefd', stapte Jaap daarop naar de rechter om zijn geschil met de fiscus uit te vechten.

Kansspel of arbeidsovereenkomst?

Voordat Jaap de fiscus voor de rechter daagde, spande zijn ex-huisgenoot Natasia al een zaak aan naar aanleiding van haar deelname aan het programma. Zij procedeerde tegen het UWV en niet zoals Jaap tegen de fiscus, maar haar zaak betrof dezelfde rechtsvraag: is deelname aan De Gouden Kooi te beschouwen als een arbeidsovereenkomst of als deelname aan een kansspel? Deze vraag is van belang voor de sociale zekerheid en de fiscaliteit. Hoewel de rechtsvraag van beide ex-bewoners van de villa dus hetzelfde was, hoopten Jaap en Natasia op een tegengestelde uitkomst. In verband met de af te dragen belasting zou het voor Jaap gunstig zijn als de rechter zijn deelname zou beoordelen als deelname aan een kansspel. Voor Natasia was het juist van belang dat de rechter zou beslissen dat het hier gaat om een arbeidsovereenkomst zodat zij aanspraak kon maken op een uitkering. Natasia moest de villa na tien maanden verlaten doordat zij werd weggestemd door de andere bewoners. Omdat zij weg moest kreeg zij het geld dat ze had ingelegd (€ 10.000,-) terug van Talpa. Daarnaast ontving ze een bedrag voor iedere maand die zij in de villa had doorgebracht. In totaal kreeg zij bij haar vertrek € 30.889,- mee. Dit bedrag definieerde Talpa als een schadeloosstelling naar aanleiding van de gesloten 'overeenkomst van opdracht'. Het maandelijks uitbetaalde bedrag werd door Talpa gezien als salaris en Talpa hield daarop zelf al loonheffing en premies sociale verzekeringen in. Na het verlaten van de villa vroeg Natasia een WW-uitkering aan bij het UWV. Het UWV weigerde Natasia deze uitkering, omdat zij niet zou vallen onder de definitie van werknemer in de zin van art. 3 lid 1 van de Werkloosheidswet. Dit zou volgens het UWV liggen aan het feit dat Natasia een overeenkomst van opdracht had gesloten met Talpa waardoor er geen sprake was van een arbeidsovereenkomst. Het UWV kreeg van zowel de rechtbank als de Centrale Raad van Beroep ongelijk.¹ Om te voldoen aan een arbeidsovereenkomst moet er sprake zijn van een verplichting tot persoonlijke arbeidsverrichting, een verplichting tot loonbetaling en een gezagsverhouding. De rechter maakte bij de beoordeling hiervan gebruik van het 'substance over form'-beginsel: de economische realiteit heeft voorrang op het juridische karakter. Een gezagsverhouding is hier volgens de rechter aanwezig op basis van de gemaakte afspraken tussen Talpa en de deelnemers. Talpa kon de deelnemers namelijk instructies geven die moesten worden opgevolgd. Wanneer deelnemers dit niet deden moesten ze de villa verlaten en werd de overeenkomst beëindigd. Er is volgens de rechter dus sprake van een arbeidsovereenkomst tussen Talpa en de deelnemers van het programma, waardoor Natasia recht had op een uitkering. Wat betekent dit voor Jaap?

Een nadeel uit arbeidsovereenkomst voor Terror Jaap

Jaap verliet na 351 dagen De Gouden Kooi met een bedrag van € 1.351.000,-. Dit bedrag belaste de fiscus als loon uit dienstbetrekking, waardoor Jaap over het grootste deel van zijn prijs 52% belasting af moest staan. Dit bedrag hield Talpa al in voor het uitkeren van het geld aan Jaap. Jaap was echter van mening dat het hier gaat om een kansspel en hij dus maar 25% belasting over de prijs verschuldigd zou zijn. De rechter oordeelde, net als in de zaak van Natasia, dat hier sprake is van een arbeidsovereenkomst. Dit geldt niet alleen ten aanzien van de € 1.000,- per dag maar ook ten aanzien van de gewonnen € 1.000.000,-. Het winnen van de hoofdprijs beoordeelde de rechter als een voordeel uit arbeidsovereenkomst (art. 10 lid 1 wet LB 1964). De hoofdprijs vormt volgens de rechter een zo wezenlijk onderdeel van de overeenkomst, dat het moet worden beschouwd als een voordeel dat uit die overeenkomst genoten wordt.² Of een deelnemer invloed heeft op de einduitslag speelt hierbij geen doorslaggevende rol.

Een beetje medelijden met de winnende pestkop is hier wel op z'n plek. Zijn prijs werd verkleind door de fiscus en nog dramatisch veel lager doordat Jaap het overgebleven prijzengeld op een rekening bij de DSB-bank zette. Het is daarom na deze definitieve uitspraak van de Hoge Raad van 11 mei 2012 te hopen dat hij nog eens geboekt wordt als "algemeen entertainer" om een zakcentje te verdienen. Jaap zal dit geld vast veilig in een spaarvarkentje naast zijn bed bewaren en er braaf belasting over betalen.

- 1 Rechtbank Zwolle 3 november 2008, LJN: BF5333 resp. Centrale Raad van Beroep 25 maart 2010 LJN: BM1502
- 2 Rechtbank 's Gravenhage 7 juli 2010, VN 2010/58.2.2, LJN: BN3387

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

special

De strijd op ijs, om olie

Vormen de territoriale claims op de Noordpool een bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid?

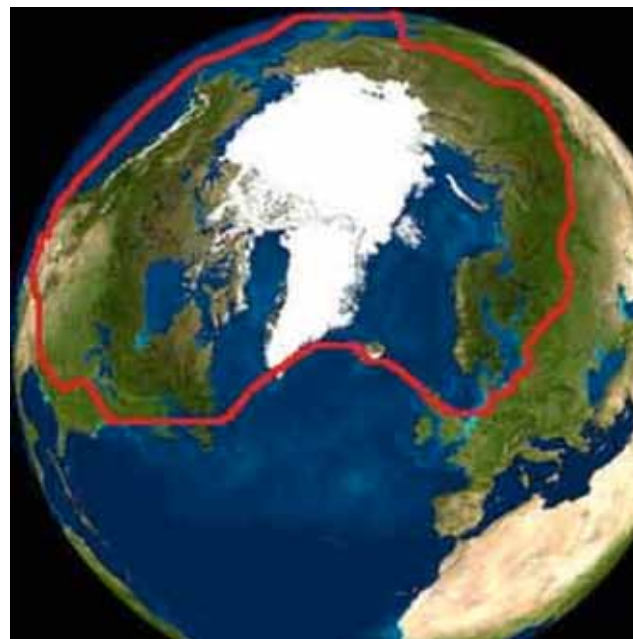
Volgens wetenschappers zou er onder de Noordpool wel eens een kwart van de gehele wereldvoorraad aan olie en gas kunnen liggen.¹ Niet verbazend is het daarom dat de landen rondom de pool aanspraak hopen te maken op deze voorzieningen. Dit artikel zal ingaan op de vraag of de territoriale claims die op de Noordpool zijn gelegd, een bedreiging vormen voor de internationale vrede en veiligheid.

De huidige stand van zaken

Er zijn op dit moment vijf landen die stellen territoriale aanspraak te maken op de Noordpool, namelijk: Canada, Noorwegen, de Verenigde Staten, Rusland en Denemarken. Willen zij rechtens aanspraak maken op - een gedeelte van - de pool dan moet volgens het Zeeverdrag het continentaal plat van het desbetreffende land verbonden zijn met de pool. Wat dit concreet betekent is nog onduidelijk. Daarom is er een speciale VN-commissie ingesteld om de claims te onderzoeken: de *International Seabed Authority*. De Verenigde Staten hebben echter bewust het Zeeverdrag nog niet geratificeerd en vallen daarom niet onder de ingestelde VN-commissie. De jongste discussie omtrent de territoriale aanspraken begon in 2007 toen Rusland haar nationale vlag plantte in de zeebodem van de Noordpool. Een belangrijk jaar was ook 2010 waarin Noorwegen en Rusland na veertig jaar van onderhandelingen een grensverdrag sloten, waarna zij konden beginnen met proefboringen op de Noordpool.

Dreiging?

Op dit moment schrijven de media weinig over de territoriale aanspraken op de Noordpool. Dit is niet verwonderlijk nu de brandstofbronnen waarschijnlijk pas binnen 10 of 20 jaar kunnen

worden aangeboord. Wel weten we dankzij *WikiLeaks* dat verschillende diplomaten ernstig rekening houden met een militaire dreiging rondom de pool. Daarnaast liet Rusland afgelopen zomer weten dat zij haar aanspraak op de pool militair zeker zal stellen wanneer dit nodig blijkt en dat zij van plan is een legerbasis op de Noordpool te bouwen. Naar aanleiding van deze informatie is het de vraag of de betrokken landen inzien dat het behouden van de vrede tussen de staten waardevoller is dan het bemachtigen van de natuurlijke bronnen op de pool en of zij bereid zijn

Vast staat in elk geval wel dat de twee belangrijkste actoren binnen de internationale vrede en veiligheid - de Veiligheidsraad en de NAVO - moeilijk kunnen optreden nu de staten die aanspraak hebben gemaakt op de pool, in beide organen vertegenwoordigd zijn.

'nationale offers' te brengen om de vrede te handhaven. Het is de taak van de Verenigde Naties om dit probleem aan te pakken. Helaas hebben Noorwegen en Rusland de *International Seabed Authority* al omzeild tijdens het onderhandelen en opstellen van hun verdrag over hun onderlinge grenzen op de Noordpool. Ook vallen de Verenigde Staten, zolang er nog geen werkelijke bedreiging is van de vrede en veiligheid, niet onder de bevoegdheid van de VN aangezien de Verenigde Staten het Zeeverdrag nog niet geratificeerd hebben. Mocht de dreiging concreter worden dan komt er het probleem bij dat het orgaan dat over de internationale vrede en veiligheid beslist, de VN-Veiligheidsraad, waarschijnlijk niet kan handelen omdat zowel de VS als Rusland mogelijke oplossingen kunnen vetoën. Ook (mogelijke) conflicten binnen de NAVO zijn moeilijk op te lossen aangezien de VS, Noorwegen, Canada en Denemarken lid zijn van deze organisatie. De internationale gemeenschap lijkt daarom afhankelijk van de houding van de individuele staten. Dit zal mede afhangen van ontwikkelingen van alternatieve energiebronnen en of en zo ja, hoe andere 'niemandslanden' als de Zuidpool tegen die tijd verdeeld zijn.

Situatie Zuidpool

Aan de andere kant van de wereld - op Antarctica oftewel de Zuidpool - geldt gedeeltelijk hetzelfde probleem. Ook op de Zuidpool zijn territoriale claims gelegd en zijn er sterke aanwijzingen dat er onder het ijs een grote hoeveelheid aan gas en olie verborgen ligt. De landen die een claim op de pool hebben gelegd zijn Argentinië, Chili, Frankrijk, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, en het Verenigd Koninkrijk. Noorwegen is dus de enige die zowel een claim op de Noord- als de Zuidpool heeft. De landen met een claim op de Noordpool zijn wel (bijna) allemaal consultatief lid, dit betekent dat ze recht hebben om onderzoek te doen op de Zuidpool. Daarnaast is al sinds 1948 het Antarctische verdrag van kracht. Dit verdrag wijst Antarctica aan als wetenschappelijk reservaat en regelt dat er op het continent geen enkele militaire activiteit mag worden georganiseerd. Met ondertekenen van het verdrag hebben de staten geen afstand gedaan van hun claims, maar zijn deze bevroren. In 1984 is er een belangrijk protocol aan het verdrag toegevoegd waarin wordt bepaald dat er tot 2048 niet naar delfstoffen op het continent geboord mag worden. Rusland en de VS maken op dit moment geen territoriale aanspraak op de pool maar hebben wel het recht voorbehouden om later alsnog een claim te kunnen leggen. Daarnaast zijn het ook

deze landen die hetzij de meeste onderzoeksstations (Rusland) hetzij het grootste onderzoeksstation (de VS) op Antarctica hebben gebouwd.

Afsluiting

Olie is en zal waarschijnlijk een van de kernbegrippen blijven in de 21^e eeuwse politiek. Aangezien er een grote hoeveelheid aan fossiele brandstoffen onder het ijs van de Noordpool ligt, en deze door de verhoogde temperaturen op aarde waarschijnlijk binnenkort aan te boren zijn, hebben vijf westerse landen een claim gelegd op de het territoir van de pool. Wanneer we kijken naar de gebeurtenissen van de afgelopen vijf jaar dan kunnen we wel stellen dat het niet uitgesloten is dat de machten de brandstofbron als waardevoller beschouwen dan het behoud van vrede. Dit geldt vooral voor Rusland. Dit brengt met zich mee dat er sprake is van een bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid. Of deze dreiging groot wordt is afhankelijk van vele ontwikkelingen, zoals de ontwikkeling van alternatieve energiebronnen. Vast staat in elk geval wel dat de twee belangrijkste actoren binnen de internationale vrede en veiligheid - de Veiligheidsraad en de NAVO - moeilijk kunnen optreden nu de staten die aanspraak hebben gemaakt op de pool, in beide organen vertegenwoordigd zijn. Op de Zuidpool lijkt het vanuit juridisch beter geregeld dan in het Noorden. Maar praktisch gezien lijken het ook daar Rusland en de VS te zijn, die de lakens uit delen. ■

1 [http://vroegevogels.vara.nl/Gerelateerd-item.150.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=355931&tx_ttnews\[backPid\]=66&cHash=c7982f7bbd018b6a8a17660dd3fdb6c6](http://vroegevogels.vara.nl/Gerelateerd-item.150.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=355931&tx_ttnews[backPid]=66&cHash=c7982f7bbd018b6a8a17660dd3fdb6c6)

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

de verdieping

Wie ‘checkt’
de wetgever?

“*Qui custodiet ipsos custodes*”, ofwel: wie houdt toezicht op de toezichthouder?¹ Sinds het ontstaan van de staat, waarin een relatief kleine elite regels opstelt en handhaaft omwille van diens bevolking is deze vraag onderwerp van discussie. In zijn *L'esprit de lois* dacht de Franse filosoof Montesquieu in 1748 de oplossing gevonden te hebben; wanneer de drie voornaamste bevoegdheden (machten) van de staat, wetgeving, rechtspraak en handhaving, verdeeld zouden worden over drie lichamen die onderling van elkaar afhankelijk waren en elkaar konden controleren was een rechtvaardige staatsorganisatie gewaarborgd. Zo'n honderd jaar later werd op initiatief van de Nederlandse regering, rechtelijke controle op de wetgever verboden. Thans staats dit omstreden verbod, vervat in het artikel 120 GW ter discussie, wie controleert de wetgever? In een initiatiefwetsvoorstel pleitte GroenLinks-kamerlid Halsema voor het beperken van het toetsingsverbod. Hoe kwam het artikel 120 GW tot stand, wat is haar reikwijdte en wat beoogd het wetsvoorstel-Halsema? Een artikel over de politieke twisten rondom het toetsingsverbod.

Machtenscheiding en wederzijdse controle

In 1748 verscheen in Frankrijk een boek van een anonieme schrijver getiteld *Defense de l'esprit des lois*.² Het boek bood een voor die tijd verrassende kijk op de staatsinrichting die de schrijver onderscheidde in drie vormen: “la république, la monarchie, et le despotisme”.³ Elk van deze staatsvormen zou gekarakteriseerd worden door een “*principe du gouvernement*”, hetgeen de grondslag voor het gedrag van een bevolking vormt en deze beweegt tot een van de drie staatsvormen.⁴ Zo was het principe van de republiek “een voorliefde voor de deugd en de gelijkheid”, van

de monarchie “de begeerte naar eer” en van het despotisme “de angst voor de heerser”.⁵ Hiermee kwam de schrijver tot zijn onderwerp: “*la liberté politique*”, ofwel een duurzaam systeem van betrouwbare en gematigde wetten die persoonlijke vrijheid konden waarborgen.⁶ De *liberté politique* zou enkel mogelijk zijn binnen de republiek en de monarchie als werd voldaan aan twee voorwaarden; de scheiding van de uitvoerende, wetgevende en rechtsprekende macht en het in acht nemen van (processuele) grondrechten.⁷ Wederzijdse controle tussen deze drie machten zou voorkomen dat één van de drie staatsmachten een onevenwichtig grote invloed in de staat zou krijgen en dat de staat zodoende tot het despotisme zou vervallen.

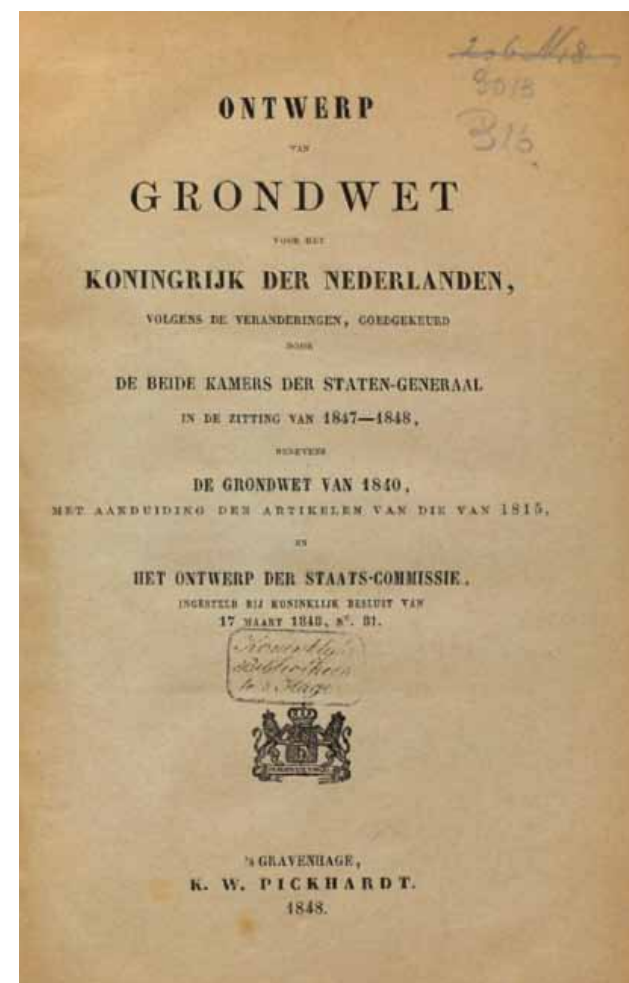
Het boek won schielijk aan populariteit en invloed en al snel werd de schrijver bekend bij het grote publiek als Charles-Louis de Secondat de La Brède et de Montesquieu, kortweg Montesquieu.

1848 – “de wetten zijn onschendbaar”

Ofschoon de Staten-Generaal van de Republiek der Nederlanden geïnspireerd is op Montesquieus’ *L'esprit des lois* kwam het in de Nederlanden nooit tot een zuivere machtenscheiding, de wetgevende macht was en is immers nauw met de uitvoerende macht verbonden.⁸

Bij de Thorbeckiaanse grondwetsherziening van 1848 werd in lid 2 van het (oud) artikel 115 nog een radicale tegenstelling met Montesquieus’ ideeën opgenomen: “de wetten zijn onschendbaar”. Hiermee werd het feitelijk onmogelijk gemaakt de wetgevende macht in het koninkrijk te controleren. Montesquieus’ beoogde

De bepaling die tegen de Grondwet strijd kan geen wet zijn.

Voorblad van het ‘Ontwerp der Staatscommissie’ van de Grondwet, uit 1848.

wederzijdse controle der staatsmachten – hetgeen bekend werd als de *checks and balances* – werd hiermee ten aanzien van de wetgevende macht onmogelijk gemaakt.

Het voorstel voor dit ongebruikelijke aanhangsel aan het artikel 115 (oud) GW kwam van de regering en was aanvankelijk niet opgenomen in het op 17 maart 1848 gepubliceerde grondwetsontwerp van de herzieningscommissie.⁹ Het lid 2 was tevens zeer tegen de zin van Thorbecke, die opmerkte dat: “Voor deze nieuwe spreuk zal [...] ieder als voor eene gesloten deur blijven staan; en naar de Memorie van Toelichting grijpen om gewaar te worden wat men [met het lid 2] meent”.¹⁰ In het Memorie van Toelichting verduidelijkte de regering haar voorstel: “De onschendbaarheid der wetten heeft eene driedubbele beteekenis. Zij plaatst de wet boven alle bedenkingen; waarborgt haar tegen alle aanranding zoowel van de uitvoerende en de regtelijke macht, als de plaatselijke autoriteiten; aan wie, alleen behoudens de wet, het vaststellen van plaatselijke verordeningen is toegekend”.¹¹ De Kamer verklaarde hierop dat zij het in beginsel met de regering eens was, de geldigheid der wetten moest boven alle verdenkingen verheven zijn en dus zou geen andere macht dan de staat, op grond van vermeende strijdigheid met de Grondwet, de wet aan mogen randen.

De Memorie van Toelichting van de regering maakte op Thorbecke weinig indruk, hij merkte op dat een “fraai klinkende spreuk” als “de wetten zijn onschendbaar” vanzelfsprekend is, “dat de gewone wet onschendbaar, haar regtskracht boven alle twijfel verheven is behoeft geen wel woord. Maar dan moet het ook een wet zijn, en dus al de grondwettige vereisten eener wet bezitten. Onderzoek hiernaar is alzoo altijd een regt, zelfs een plicht van den regter; de bepaling die tegen de Grondwet strijd kan geen wet zijn”.¹² Ondanks Thorbecke’s verzet werd het voorstel van de regering aangenomen en is het sindsdien verboden formele wetten aan de Grondwet te toetsen.

Een nieuwe dimensie

Bij de grondwetherziening van 1953 werd aan het toetsingsverbod een nieuwe dimensie toegevoegd. In het artikel 65 (oud) GW werd bepaald dat: “binnen het koninkrijk geldende voorschriften geen toepassing vinden wanneer deze niet verenigbaar zijn met een ieder verbindende bepalingen van overeenkomsten”.¹³ Verdragenrecht ging voortaan boven het nationale recht. Slechts een jaar later, op 31 augustus 1954 werd met de ratificatie van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) het oude toetsingsverbod feitelijk opgeheven.¹⁴ De grondrechten vervat in het EVRM waren vrijwel identiek aan de grondrechten uit de Nederlandse Grondwet en de een ieder verbindendheid van het verdrag maakte dat burgers voortaan rechtstreeks een beroep konden doen op de grondrechten uit het EVRM. In het lid 3 van artikel 60 (oud) GW (de voorloper van het huidige artikel 120 GW), welke beoogde het “sluiten en bekrachtigen van overeenkomsten met andere mogendheden” te regelen, werd het de nationale rechter echter verboden te “treden in de grondwettigheid van [verdragsrechtelijke] overeenkomsten”.¹⁵ Opnieuw werd de mogelijkheid voor nationale rechters te toetsen aan de Grondwet en zo controle uit te oefenen op de wetgevende macht verhinderd. Toch verdween door het artikel 65 het vraagstuk van grondwettelijke toetsing uit de belangstelling.

Dertig jaar lang werd geen wet in strijd met een verdrag bevonden en daardoor onverbindend verklaard. In 1983 kwam het tot een nieuwe grondwetsherziening waarbij het opheffen van het toetsingsverbod meermalen ter sprake kwam. Uiteindelijk werd ervoor gekozen de zinsneden: “de wetten zijn onschendbaar” en “de rechter treedt niet in beoordeling van de grondwettigheid van overeenkomsten” bij elkaar te brengen in één grondwettelijk artikel, het artikel 120 GW.¹⁶

De proeve van de nieuwe grondwet

Reeds sinds 1966 was de mogelijkheid overwogen om rechters, met betrekking tot grondrechten, bepaalde bevoegdheden te geven. Dit zou neerkomen op het buiten toepassing laten van wetten indien in een concreet geval de toepassing van die wet niet verenigbaar zou zijn met grondwettelijke bepalingen. Immers, grondrechten als beperking van de staatsmacht zouden pas als zodanig effect hebben wanneer burgers zich op schending van deze rechten konden beroepen. De ‘Staatscommissie van advies inzake de Grondwet en de Kieswet’ omarmde in 1967 dit voorstel in haar ‘Proeve van een nieuwe Grondwet’. “De rechter [zou zich] bij uitstek in de positie bevinden om de toepassing van een wet in

De rechter [zou zich] bij uitstek in de positie bevinden om de toepassing van een wet in concreto op zijn grondwettelijke merites te kunnen beoordelen.

concreto op zijn grondwettelijke merites te kunnen beoordelen”.¹⁷

Een kleine minderheid (6 tegen 11) binnen de commissie verzette zich echter. Zij stelde zich op het standpunt dat “constitutionele toetsing soms dwingt tot beslissingen van politieke aard, waartoe uiteindelijk de Staten-Generaal meer gekwalificeerd is dan de rechter”.¹⁸ De kabinetten De Jong en Den Uyl schaarden zich uiteindelijk achter het standpunt van de minderheid waardoor het toetsingsverbod gehandhaafd werd.¹⁹

Het grenzeloos ontzag voor de wetgever

Sinds de grondwetsherziening van 1983 heeft de jurisprudentie over het toetsingsverbod zich met name gericht op de reikwijdte van het verbod. Bekend zijn het harmonisatie-arrest uit 1989, waarin de Hoge Raad ook rechterlijke toetsing van formele wetten aan fundamentele rechtsbeginselen en het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden afwees en het Prof. Van den Berg-arrest waarin de Hoge Raad tevens verbood de wijze waarop een formele wet tot stand is gekomen te toetsen aan de grondwet.^{20,21} Toch laat de Hoge Raad in het harmonisatie-arrest de mogelijkheid open dat een fundamenteel rechtsbeginsel tot het buiten toepassing laten van een wet kan leiden “indien het gaat om omstandigheden die de wetgever niet in zijn afweging heeft betrokken”. Echter het “buiten toepassing [laten] laat de verbindende kracht van een bepaling onverlet”.²²

Ten aanzien van bestuursorganen voegde de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) daar in 2002 aan toe dat “indien een wet een bestuursorgaan beoordelingsbevoegdheid geeft, als regel de grondwetconforme interpretatie dient te worden aangehouden” en “indien een rechter tot het oordeel komt dat een gegeven interpretatie [door het bestuursorgaan] onjuist is, de vernietiging van het interpreterend besluit [...] gebaseerd moet worden op de speciale wet, niet de Grondwet”. Dit zou immers neerkomen op een “verkapt toetsing aan de Grondwet, hetgeen de rechter niet is toegestaan”, aldus de ABRvS.²³

Het Bundesverfassungsgericht te Karlsruhe, het grondwettelijk hof van Duitsland.

Het artikel 120 GW moet derhalve zeer extensief geïnterpreteerd worden, het omvat zowel een materieel toetsingsverbod (inhoudelijke beoordeling wetten) als een formeel toetsingsverbod (beoordeling van de totstandkomingprocedure van wetten). Dit heeft tot gevolg dat zelfs in het kader van een feitelijk onrechtmatige toestand als het te laat, of niet implementeren van EU-richtlijnen de nationale rechter niet bevoegd wordt geacht de formele wetgever terecht te wijzen.²⁴

De eerbied voor de wetgever en wetgevingsprocedure lijkt in Nederland ongekend groot, dit in tegenstelling tot de ons omringende landen. Zo heeft België sinds 1980 het Arbitragehof, welk in 1984 werd omgevormd tot het Grondwettelijk Hof, en heeft Duitsland het Bundesverfassungsgericht te Karlsruhe, die aldaar zelfs beschouwd wordt als een integraal onderdeel van de democratische rechtsstaat.²⁵

Initiatiefwetsvoorstel-Halsema

Toch lijkt ook in Nederland een einde te komen aan verstrekkende reikwijdte van het omstreden artikel 120 GW en de hierdoor ontstane leemte in de controle op de wetgever. In oktober 2004 werd initiatiefwetsvoorstel 28 331, van het GroenLinks-kamerlid Halsema door de Tweede Kamer aangenomen.²⁶ Het wetsvoorstel behelst een drastische inperking van de invloed van toetsingsverbod ten aanzien van subjectieve grondrechten.

Halsema initieert aan het artikel 120 GW een tweede lid toe te voegen, hetgeen zal inhouden:

“Wetten vinden evenwel geen toepassing indien deze toepassing niet verenigbaar is met de artikelen 1, 2, derde en vierde lid, 3 tot en met 9, 10, eerste lid, 11 tot en met 17, 18, eerste lid, 19, derde lid, 23, tweede, derde, vijfde, zesde en zevende lid, 54, 56, 99, 113, derde lid, 114, 121 en 129, eerste lid”.²⁷

De bepalingen uit de Grondwet waar dit beoogde tweede lid naar verwijst bevatten uitsluitend rechten waarbij de burger een rechtstreeks, persoonlijk belang heeft. Immers “onze samenleving

De acht rechters van het Bundesverfassungsgericht te Karlsruhe, het grondwettelijk hof van Duitsland.

De eerbied voor de wetgever en wetgevingsprocedure lijkt in Nederland ongekend groot, dit in tegenstelling tot de ons omringende landen.

Kamerlid Femke Halsema, initiatiefneemster vóór het beperken van het art. 120 GW

wordt steeds pluriformer” van aard, “als dominante meerderheden snel wisselen en minder vanzelfsprekend worden is het eens te meer van belang dat democratische minderheden en individuen zich beschermd weten [...] als het gaat om individuele grondrechten”, zo betoogd Halsema.²⁸ Het toetsingsverbod voor de sociale grondrechten, de overige grondwettelijke bepalingen en ongeschreven fundamentele rechtsbeginselen, wordt in stand gelaten om de rechter een “scherper, indringender en meer begrensd toetsingskader” te bieden.²⁹ Daarbij zou de toetsing aan sociale grondrechten met zich meebrengen dat de rechter de overheid de vrijheid ontnemt de daaruit voortvloeiende inspanningsverplichtingen nader in te vullen.

In december 2008 werd het initiatiefwetsvoorstel door de Eerste Kamer, bij nipte meerderheid (36 tegen 37) aangenomen.³⁰ Omdat het een grondwetwijziging behelst is een tweede lezing vereist waarbij in beide Kamers een tweederde meerderheid zich zal moeten uitspreken vóór deze wijziging van de Grondwet.

Grondwettelijke toetsing als controlemiddel

Mocht het wetsvoorstel in tweede lezing door beide Kamers worden aangenomen rest de vraag wie belast moet worden met de beoordeling van de grondwettigheid van formele wetten. Het ligt voor de hand hiervoor te kijken naar landen met een reeds lange traditie van grondwettelijke toetsing zoals Duitsland.

In Duitsland is de grondwettelijke toetsing ‘geconcentreerd’ in het speciaal met dit doel opgerichte Bundesverfassungsgericht (BVG). Wanneer een rechter stuit op een mogelijk schending van de Duitse Grondwet (Verfassung) dient hij om het oordeel van het BVG te verzoeken waardoor de lopende rechtsgang wordt onderbroken. Ook bestaat er in een concreet geval de mogelijkheid voor burger en overheid zich rechtstreeks tot het BVG te wenden. Wanneer een wet strijdig met de Grondwet wordt bevonden is het BVG bevoegd de betreffende wet te vernietigen welk oordeel ook voor de wetgever bindend is.

In het Memorie van Toelichting bij het initiatiefwetsvoorstel pleit Halsema voor ‘gespreide toetsing’ waarmee het aan iedere rechter wordt toegestaan de formele wet te toetsen aan de Grondwet. Dit zou aansluiten bij het Nederlandse rechtsstelsel, het is in Nederland immers “iedere rechter is toegestaan lagere rechtsnormen te toetsen aan hogere”, zoals internationaal rechterlijke normen.³¹ Het zou “onwenselijk zijn twee rechtsstelsels naast elkaar te introduceren”.³² Ook bestaat bij ‘geconcentreerde toetsing’ het gevaar van een ‘*gouvernement des juges*’, waarbij één gepolitiseerd constitutioneel hof feitelijk “de macht van het laatste woord” over de nationale wetgeving bezit.³³ Gespreide toetsing zou de onafhankelijkheid van de rechters en het rechtelijk oordeel waarborgen.

Het initiatiefwetsvoorstel voorziet niet in de gerechtelijke vernietiging van formele wetten, “de vernietiging of verandering van de wet, blijft te allen tijden, primair bij de wetgever”.³⁴ Dit roept vragen op omtrent de waarde van dit wetsvoorstel. Er wordt rechters immers enkel de mogelijkheid geboden formele wetten te toetsen aan enkele grondwettelijke bepalingen inzake (klassieke) grondrechten, hierover een oordeel te vellen en deze in overeenstemming met dit oordeel in een concreet geval buiten toepassing te laten. Het Memorie van Toelichten zegt niets over of dit oordeel ook voor een ieder, dus ook de wetgever, bindend moet zijn. In dat geval krijgt het gerechtelijk oordeel het karakter van een advies aan de wetgever hetgeen als controle op de wetgevende macht onmogelijk toereikend kan zijn en komt het overeen met het buiten toepassing laten van een wet, wat thans al mogelijk is. Dit buiten toepassing laten van wetten is, zoals reeds aangegeven, momenteel mogelijk op basis van een fundamenteel rechtsbeginsel wanneer “omstandigheden niet [door de wetgever] in zijn afweging [zijn] betrokken” en wegens strijdigheid met een ieder verbindende bepalingen van verdragen en besluiten van internationale organisaties.³⁵ Daar in dergelijke verdragen en besluiten dikwijls dezelfde grondrechten zijn opgenomen als in de Nederlandse Grondwet biedt het wetsvoorstel dus feitelijk enkel een nieuwe mogelijkheid voor burgers, via de nationale rechter een direct oordeel aan de wetgever te doen toekomen inzake de grondwettigheid van een formele wet. Dit laat de verbindende kracht van een strijdige wet echter onverlet en gebied de wetgever vervolgens niet iets met het rechtelijk oordeel te doen.^{36,37}

Dan maar naar Straatsburg

Reeds sinds het implementeren van het toetsingsverbod in 1848 houden juristen en politici zich bezig met de voors en tegens van het afschaffen dan wel handhaven van dit grondwettelijk artikel. Thans verhindert dit artikel 120 GW een gedegen controle op de formele wetgever en bestaat er op nationaal niveau geen mogelijkheid voor burgers zich effectief te verzetten tegen wetgeving die zich niet verhoudt met de Grondwet. Sinds 1953 bestaat er de mogelijkheid een beroep te doen op de grondrechten die voortvloeien uit internationale mensenrechtenverdragen doch de nationale rechter heeft niet de bevoegdheid formele wetten te vernietigen wanneer deze in strijd zijn met grondrechten. Ook het initiatiefwetsvoorstel Halsema beoogt de rechter niet de bevoegdheid toe te kennen om formele wetten te vernietigen, maar streeft enkel naar de mogelijkheid de wet te toetsen aan enkele grondwettelijke

bepalingen inzake (klassieke) grondrechten en deze in een concreet geval buiten toepassing te laten. Nu dit wetsvoorstel nog niet geïmplementeerd is en in zijn huidige vorm onmogelijk gezien kan worden als daadwerkelijke controle op de wetgevende macht, bestaat in Nederland een leemte in de *checks and balances*. Totdat het komt van werkelijke constitutionele toetsing ‘met tanden’, wat wil zeggen de bevoegdheid formele wetten te vernietigen, zullen Nederlanders geconfronteerd blijven met de onmogelijkheid onrechtvaardige wetten wijzigen. Tot die tijd zal men genoodzaakt blijven een beroep te doen op Straatsburg. **N**

- 1 Juvenalis, “Satire”, (Satire VI, regel 347–8)
- 2 R. Kingston, “Montesquieu and His Legacy”, SUNY Press, 2009.
- 3 M. Block, “Dictionnaire General de la Politique”, Lorenz, 1863, p. 575
- 4 R. Lesaffer, “Inleiding tot de Europese Rechts-geschiedenis”, Leuven University Press, 2008, p. 384
- 5 C.L. de Secondat-Montesquieu, “L’esprit de Lois”, Lebigre Frères, 1834, p. 92/115/69
- 6 C.L. de Secondat-Montesquieu, “L’esprit de Lois”, boek XI, hoofd VI
- 7 C.L. de Secondat-Montesquieu, “L’esprit de Lois”, boek XI, hoofd VI
- 8 C.L. de Secondat-Montesquieu, “L’esprit de Lois”, Lebigre Frères, 1834, p. 5
- 9 C.W. Opzoomer, “Het Burgerlijk Wetboek: aantekeningen op de artikelen, die thans nog verklaring behoeven, Volume 1”, J.H. Gebhard en Comp., 1849, p. 261
- 10 C.W. Opzoomer, “Het Burgerlijk Wetboek: aantekeningen op de artikelen, die thans nog verklaring behoeven, Volume 1”, J.H. Gebhard en Comp., 1849, p. 261
- 11 J.C. Voorduin, “Geschiedenis en beginselen der Grondwet”, Robert Natan, 1840, p. 270
- 12 C.W. Opzoomer, “Het Burgerlijk Wetboek: aantekeningen op de artikelen, die thans nog verklaring behoeven, Volume 1”, J.H. Gebhard en Comp., 1849, p. 262-263
- 13 www.denederlandsegrondwet.nl/9353000/1/j9vvihlf299q0sr/vgrnd9onfpzf
- 14 A.E. Hartevelt, D.H. de Jong, G. Knigge, “Het EVRM en het Nederlandse strafprocesrecht”, Kluwer, 2004, p. 11
- 15 www.denederlandsegrondwet.nl/9353000/1/j9vvihlf299q0sr/vgrnd9onfpzf
- 16
- 17 Tweede Kamer der Staten-Generaal, Memorie van toelichting - voorstel van wet van het lid Halsema, 11 april 2002, Kamerstuknummer 61044, 1.2. De aanloop naar de Grondwetsherziening van 1983.
- 18 Tweede Kamer der Staten-Generaal, Memorie van toelichting - voorstel van wet van het lid Halsema, 11 april 2002, Kamerstuknummer 61044, 1.2. De aanloop naar de Grondwetsherziening van 1983.

- 19 Nota betreffende het beleid inzake Grondwet en Kieswet van het kabinet De Jong van 24 november 1969, Bijl. Hand. II 1969–1970, 9181, nr. 13 en de Nota inzake het grondwetsherzieningsbeleid van het kabinet Den Uyl, Bijl. Hand. II 1972–1973, 12 944, nr. 2, en de Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel 1975/1976, 13 872, p. 13–14.
- 20 HR 14 april 1989, NJ 469. (Harmonisatiewet)
- 21 HR 27 januari 1961, NJ 248. (Prof. Van den Bergh/ Staat der Nederlanden)
- 22 HR 12 april 1978, NJ 533. (Abbb contra legem I)
- 23 W. Voermans, “Bestuursrechter en artikel 120 Grondwet”, in verwijzing naar ABRvS 24 juli 2002, AB 2002, 204.
- 24 HR 21 maart 2003, NJ 691 (Waterpakt)
- 25 C.A.J.M. Kortmann, “Constitutioneel recht”, Kluwer, 2008, p. 88
- 26 A.W. Hins, “Constitutionele toetsing, Proportionaliteit en Verhältnismässigkeit”, p. 62 (via: www.ivir.nl/publicaties/hins/Constitutionele_toetsing_proportionaliteit_Verhaeltnismaessigkeit.pdf)
- 27 Tweede Kamer der Staten-Generaal, Voorstel tot invoering van toetsingsbevoegdheid van wetten aan bepalingen Grondwet door de rechter, 16 april 2004, Kamerstuknummer 61043.
- 28 Tweede Kamer der Staten-Generaal, Memorie van toelichting - voorstel van wet van het lid Halsema, 11 april 2002, Kamerstuknummer 61044, Inleiding.
- 29 Tweede Kamer der Staten-Generaal, Memorie van toelichting - voorstel van wet van het lid Halsema, 11 april 2002, Kamerstuknummer 61044, Inleiding.
- 30 www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/28331_initiatiefvoorstel_halsema
- 31 Tweede Kamer der Staten-Generaal, Memorie van toelichting - voorstel van wet van het lid Halsema, 11 april 2002, Kamerstuknummer 61044, 4. Gespreide toetsing.
- 32 Tweede Kamer der Staten-Generaal, Memorie van toelichting - voorstel van wet van het lid Halsema, 11 april 2002, Kamerstuknummer 61044, 4. Gespreide toetsing.
- 33 C.J.A.M. Kortmann, Advies over de concept-nota van de regering van februari 1991, NJCM-bulletin 17 (1992), p. 305 e.v.,
- 34 Tweede Kamer der Staten-Generaal, Memorie van toelichting - voorstel van wet van het lid Halsema, 11 april 2002, Kamerstuknummer 61044, 3. Naar constitutionele toetsing in Nederland.
- 35 HR 14 april 1989, NJ 469. (Harmonisatiewet)
- 36 HR 12 april 1978, NJ 533. (Abbb contra legem I)
- 37 HR 21 maart 2003, NJ 691 (Waterpakt)

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Op de onderwijsdag komen actuele ontwikkelingen aan de orde binnen het onderwijsveld. In de middag zijn er een tal van workshops en afsluitend een borrel en buffet in de Sterrewacht.

Programma onderwijsdag

9.30 uur – Opening

Prof. dr. Simone Buitendijk van het College van Bestuur, opent met een inleiding over het Leidse onderwijs de dag.

10.00 uur - Lancering Intranet onderwijs

De intranetontwikkelingen zijn binnen het onderwijsveld zeer actueel en dynamisch. Aan de hand van demonstraties met een compacte toelichting worden de meest recente ontwikkelingen binnen de juridische faculteit getoond.

12.00 - 13.00 uur - Lunch

13.30 uur - Workshops

Van 13.30 uur tot 16.00 uur worden zes workshops aangeboden. Voor de volgende workshops kan worden ingeschreven:

1. contacturen en nieuwe onderwijsvormen
2. blended learning
3. toetsing
4. intervisie
5. vaardigheden in Ba-2 en Ba-3
6. digitaal toetsen

Er worden twee rondes aangeboden waarbij er keuze is tussen vier parallelsessies. De workshops worden geleid door docenten van de Universiteit Leiden samen met externe referenten.

17.00 uur - Afsluitende borrel en buffet Sterrewacht

Tijd en locatie

9.30-17.00 uur: Onderwijsdag

17.00 uur: aansluitend borrel en buffet Sterrewacht

Universiteit Leiden

In gesprek met

Folkert Jensma

nrc•next

Bèta's en juristen ontbreken, dat leidt tot een verarming
van de journalistiek.

NRC HANDELSBLAD

NOVUM heeft de eer om met voormalig hoofdredacteur van NRC Handelsblad en momenteel juridisch redacteur van NRC Folkert Jensma (54) te spreken. Als alumnus van onze universiteit heeft hij een niet voor de hand liggend pad gevolgd na zijn studie rechtsgeleerdheid. We spreken hem op een druilerige dag op de Haagse redactie van het NRC over zijn studententijd in Leiden, zijn hoofdredacteurschap en de rol van de media in het recht en de politiek.

U bent nu commentator 'Recht en bestuur' en juridisch redacteur. U hebt rechten gestudeerd in Leiden, werd redacteur voor de Mare en begon in 1985 als redacteur bij het NRC. In 1977 bent u begonnen met uw studie, waarom rechten en waarom in Leiden?

"Je had in die tijd geen vrije keuze van je studieplaats. Er was een plaatsingscommissie en daarbij moest je aangeven waarom je ergens wilde studeren want er was toen een overaanbod. Ik wilde in Leiden gaan studeren omdat mijn vriendinnetje van de middelbare school er studeerde. Maar het ministerie besliste of dat zwaar genoeg woog. Je kreeg dan een 'plaatsingsbeslissing'. Dat was nog vrij spannend."

"Ik was zo'n typische Alfa die geen duidelijk omschreven plannen met zichzelf had maar wel maatschappelijk actief wilde zijn. Recht leek een toepasselijke studie voor de betrekkelijk vage ideeën die ik had. Wat ik van het recht wist, wist ik van mijn moeder. Zij was, totdat zij trouwde, advocaat in het begin van de jaren 50. Zij vertelde daar spannende verhalen over, en daarom had ik er een beeld bij. Mijn habitat was juist niet de student die rechten ging studeren om over 3 of 4 jaar een goedlopende praktijk te beginnen of over te nemen van zijn vader."

Tot hoever ging uw engagement?

"De jaren zeventig en tachtig waren geëngageerde jaren met een duidelijk verschil tussen links en rechts en met de romantische ideeën over de maakbaarheid van de samenleving en het recht zag ik als een middel om die ideeën te verwezenlijken. Terugkijkend kan ik niet meer precies formuleren wat ik vond dat er dan precies veranderd moest worden, waarschijnlijk was dat me toen nog onduidelijk."

Na uw hoofdredacteurschap bent u in 2006 enkele maanden weer gaan studeren in Leiden. Waarom ging u terug naar de collegebanken?

"Omdat ik graag als juridisch commentator aan de slag wilde en daarvoor moest ik mijn kennis ophalen. Ik wilde weer in een studieritme komen en wat vakken inhalen die in de jaren '70 niet in mijn curriculum zaten of waarvan het belang onduidelijk was. Bijvoorbeeld Europees recht, internationaal strafrecht en mensenrechten. Het was er wel, maar de importantie voor ons was nog onduidelijk. Als je je nu wil bezig houden met het recht en je weet niets van het Europees recht of van mensenrechten, dan loop je achter. Dus dat ben ik gaan doen."

Journalist is geen voor de hand liggend toekomstperspectief na de rechtenstudie. Hoe is dat bij u tot stand gekomen?

"Er zijn inderdaad niet veel juristen die de journalistiek in gaan, dat is althans mijn indruk. Onder de masterstudenten journalistiek zie je, tot mijn grote verdriet, voornamelijk letterenstudenten en studenten geschiedenis, zo'n beetje de klassieke vakken die de opleiding journalistiek vullen. Groepen die er ontbreken zijn de bèta's en de juristen. Dat leidt tot een verarming van de journalistiek."

"Waarom ik er wel in terecht kwam is te danken aan de economische recessie van die tijd. Je had in 1983, toen ik afstudeerde, weinig keus qua banen. De gemiddelde tijd tussen afstuderen en het vinden van een baan was toentertijd 2,5 jaar. Ik had het idee dat ik best wat te bieden had in die tijd; ik was redacteur geweest bij Mare, maar die meerwaarde viel tegen. Ik heb talloze functies geprobeerd en heb veel bedrijven benaderd en ben toen blijven schrijven voor Mare en tenslotte gaan freelancen. Schrijven voor de Mare was wel ook wat ik tijdens mijn studietijd het leukst vond, leuker dan de juristerij."

U zei eerder dat er bij de journalistenopleiding weinig juristen instromen. Wat is daar het gevolg van?

(Lacht) "Nou, dat niemand het verschil weet tussen strafrecht en burgerlijk recht. Dat staatsinrichting eigenlijk volledig onbekend is evenals allerlei andere basisbegrippen. Op zich is dat niet erg, journalistiek is een lekenbezigheid. Zolang je maar van jezelf weet dat je niet weet wat je niet weet. Maar zodra je gaat opschrijven wat je eigenlijk niet weet, dan wordt het een gatenkaas, en dat gebeurt veel. Als ik een praatje houdt bij de journalistenopleiding vraag ik wat de Hoge Colleges van Staat zijn of wat artikel 1 van de Grondwet inhoudt. Niemand weet het. Juristerij is een soort geheime wetenschap, maar dat betekent ook dat je daarbinnen als jurist een aanvullende rol kunt spelen."

Daarmee geeft u al een functie aan van het NRC, namelijk informatievoorziening. Hoe ziet u de rol van de media binnen het democratisch bestel?

"Kranten zijn ervoor, althans zo zien we onszelf, om de burger te informeren. We zijn voor alles onafhankelijk en niet in dienst van enig partij, religie of belang. Die onafhankelijkheid is de absolute sleutel van onze functie. Onze taak is de lezer zo waarheidsgetrouw te informeren en de andere pijler van onze identiteit is het controleren van de macht. Dus als krant ben je ook een speler in het staatkundig bestel. Je bent onderdeel van het instituut de vrije pers. Persoonlijk motiveert dat mij ook om met veel enthousiasme in de journalistiek te blijven. Je hebt een publieke taak in een private organisatie. Dit is voor ons type samenleving van wezenlijk belang."

In hoeverre is het ook een controlerende functie om kritische vragen te stellen, de waarheid te achterhalen en hoe ver mag die rol gaan?

"Er is in 1992 een vliegtuigramp gebeurd in de Bijlmer, een vliegtuig stortte op een flat. Onbekend was waarom en wat er in het vliegtuig zat. Dan is het de rol van de journalistiek om te achter-

halen waarom dat vliegtuig naar beneden kwam en wat er in zat. En als je dan achter de lading kan komen zit je in je controlerende rol, want dan kan je achterhalen of de regels zijn gevolgd, of er fouten zijn gemaakt. Deugen de aanvliegroutes? Kloppen de ladingvoorschriften? Ik zag toen voor het eerst wat de invloed en de rol van een krant is.”

“Een middel daarvoor is tegels lichten. Informatie bovenbrengen die organisaties of bedrijven niet naar buiten willen brengen maar die wel van belang kan zijn voor de consument of burger. Een vrij functionerende pers is een groot goed voor een democratische samenleving. Maar dat wil niet zeggen dat we met elke krant de democratie redden, het grootste deel van wat we doen is dienstverlening; uitleggen wat er overal ter wereld gebeurt.”

In hoeverre bedreigen de internetmedia de nieuwe krant? Zou de krant zich minder moeten richten op nieuws brengen en meer op opiniërende berichtgeving?

“Dat is een kernvraag waar we nu bijna 20 jaar mee worstelen. Met de opkomst van het internet is de crisis in het business model van de krant begonnen. Sinds die tijd verliezen kranten elk jaar zo’n 3% van hun papieren oplagen. Daar staat tegenover dat kranten sinds 1994 ook op het internet actief zijn. NRC Handelsblad heeft op internet een bereik dat vele male groter is dan de papieren krant ooit gehad heeft. Het probleem is alleen dat we daar onze kosten niet mee kunnen voldoen, dus we zijn steenrijk aan mensen die ons lezen maar een financiële bijdrage krijgen we niet van internetlezers.

Er wordt geëxperimenteerd met diverse modellen, we kijken daarbij vaak naar The New York Times. Zelf dacht ik zo eind jaren negentig dat de krant nog hooguit 10 jaar zou overleven, maar als ik zie hoe de krant zich staande houdt, valt dat me reuze mee. Er zijn nog altijd 200.000 mensen die ervoor betalen. Bovendien zijn we erg verrast door NRC Next, een krant met een oplage van 70.000 à 80.000 exemplaren die tegen alle trends in is opgezet en succesvol blijkt te zijn.”

Verandert de inhoud mee?

“Ja, die is altijd veranderd omdat de krant voortdurend in beweging is. We zijn altijd bezig met nieuwe rubrieken, formats, accenten, verbeteringen enzovoorts. Je kunt de krant van 10 jaar geleden niet vergelijken met de krant van nu of een krant van 20 jaar geleden.”

Maar hoe verhoudt die verandering zich met de opkomst van internetmedia?

“De krant gaat steeds meer naar achtergronden en duiding, het wordt daardoor steeds meer een dagelijks tijdschrift. Het actuele nieuws gaat naar de website van de krant en opinie wordt belangrijker. De krant is ook van formaat veranderd, dus je zou eigenlijk kunnen zeggen dat waar de krant 20 jaar geleden nog een dagelijkse ‘paper of record’-functie had dat dat is vervangen door dagelijkse nieuwsproductie met korte duidelijke informatie en diepgaandere stukken waarbij duiding de boventoon voert. Het karakter van de middagkrant is versterkt door internet.

Legt dat een grotere druk op de kennis van journalisten?

“Ik zou niet zeggen grotere druk, maar er wordt een ander soort stukken van je verwacht. Je moet meer weten, meer kennis paraat hebben, kunnen duiden en kunnen uitleggen. Voor de een is dat geen probleem voor de ander wel. Het vak van dagbladjournalist verandert wel.”

Leidt dat tot meer specialisering binnen de journalisten van de krant?

“NRC had altijd al een betrekkelijk hooggeschoolde redactie; al vroeg hadden we een arts als medisch redacteur, een afgestudeerd econoom als financieel redacteur enzovoort. Dat is alleen maar toegenomen. Maar als je kijkt naar bredere kranten, dan durf ik niet te zeggen of dat daar ook zo is.”

Hoofredacteurschap

In 1996 bent u hoofredacteur geworden van NRC. Wat waren uw hoogtepunten?

“De introductie van NRC Next was het leukste, ook omdat dat tegen de conjunctuur van nieuwe media in ging. Mijn 10 jaar hoofredacteurschap zijn toch ook getekend door de omslag van papieren krant naar nieuwe media. Het onmiddellijke einde van de krant werd toen aangekondigd en dat legde een enorme druk op de redactie om zichzelf te ontwikkelen en om de dreigende afkalving van de oplage tegen te gaan.

We hebben in die tijd veel gedaan op internet. Veel waarvan niets is overgebleven, maar waar we wel veel van geleerd hebben. Daarnaast hebben we veel nagedacht over hoe je studenten kan interesseren voor de krant; aparte studentenedities, weekedities en al dat soort ideeën leidden uiteindelijk tot NRC NEXT. Onze vaste doelgroep van middelbare geroutineerde lezers en de 19-jarige studenten uit de online generatie zijn twee groepen die zich slecht met elkaar verhouden. Dus NRC Next was zeker een hoogtepunt, erg enerverend om aan te werken.”

Wat waren voor u de dieptepunten?

“Wat voor ons een hele moeilijke periode was, was de periode rondom de moord op Pim Fortuyn. Daarin trokken we de aandacht omdat we gezien werden als een anti-Fortuyn medium. We waren trouwens ook heel kritisch. Toen Fortuyn werd vermoord, werd op diezelfde dag gezegd “de kogel kwam van links”. Met andere woorden, de kogel kwam van de critici en het NRC werd gezien als een van die critici. Nederland raakte in die periode – naar mijn idee – totaal overspannen en dat leverde een grote emotionele golf van reacties op, ook van onze eigen lezers. Maar ook daarbuiten werden we behoorlijk onder vuur genomen. Het is nu bijna niet meer voor te stellen, maar de redactie en sommige redacteurs moesten beveiligd worden. Wat we niet aan mail en brieven hebben gezien die tijd, dat tart iedere beschrijving. Dan ben je als hoofredacteur ook het boegbeeld en moet je uitleg geven. Dat heb ik dan ook gedaan, maar het was wel een moeilijke periode.”

Wat u verweten wordt was dat onder andere het NRC een klimaat creëerde waarin Pim Fortuyn gedemoniseerd

werd. Het is inmiddels 10 jaar geleden en in het huidige politieke klimaat is voor ons als studenten moeilijk te begrijpen wat die demonisering nu precies inhield. Kunt u verhelderen wat het verwijt precies inhield?

“Het is voor mij ook moeilijk uit te leggen... De theorie toen was dat de daad van de moordenaar alleen maar te verklaren was vanuit een bepaald maatschappelijk klimaat. Volkert van der G. deed eigenlijk wat anderen wilden, wat de critici van Fortuyn zouden hebben gewild. Het leek erop alsof Fortuyn via de stembus een historische overwinning zou boeken. Maar daar zou het hele ‘establishment’ zich tegen verzetten. De kritieken van bepaalde kranten en bepaalde politici hadden, volgens deze theorie, er dan rechtstreeks toe geleid dat deze daad was gepleegd. Het ‘establishment’ – waar het NRC tot gerekend werd – zou bezig zijn geweest met een uitdrijvingsproces van deze succesvolle en charismatische figuur die een uitzonderlijke indruk heeft gemaakt op mensen. Fortuyn werd uitgestoten door het establishment. Dat is de theorie en daar viel niet tegen op te redden. Tot de dag van vandaag zijn er mensen die dat nog steeds geloven. Wij dachten: we staan erbuiten, we zijn observerend, wij zijn onafhankelijk en wij hebben daar niets mee te maken. Maar een deel van de buitenwereld zag dat anders. En het was best een schok dat je opeens als dader werd neergezet.”

Heeft u zich iets van de kritieken aangetrokken?

“Ja en nee. Ik heb me er in die zin niets van aangetrokken door dat te doen wat ik vond dat nodig was, het maken van een krant. Maar het heeft natuurlijk wel degelijk invloed gehad. Niemand blijft onberoerd als hij zoveel drek over zich heen krijgt. We zijn in de periode erna wel begonnen met consequente uitleg en verantwoording van redactionele keuzes. Een rubriek ‘Lezer schrijft, krant antwoordt’ van de hoofredactie. Later een vaste rubriek met een ‘krantenrecensent’. Nu hebben we een ombudsman. We hebben toen wel ontdekt dat je ook als krant structureel uitleg moet geven en verantwoording moet afleggen.”

Digitalisering heeft invloed op de inhoud en vorm van de krant.

Destijds was er een soort hetze tegen het ‘establishment’ – waar het NRC dus tot gerekend werd – dat verantwoordelijk werd gesteld voor de dood van Fortuyn. Vandaag de dag kennen we politici die veel pikantere uitspraken doen dan Pim Fortuyn destijds gedaan heeft. Maar tegelijkertijd zien we dat de media terughoudender zijn met de commentaren en kritieken. Zo lijkt het een taboe om vergelijkingen met de Tweede Wereldoorlog te maken. Denkt u dat de softe houding die de media vandaag de dag hebben tegenover het hedendaagse populisme van de PVV een gevolg is geweest op die heksenjacht?

“Ik denk dat je daar gelijk in hebt. Ik denk dat het niet zonder gevolgen is geweest wat er destijds allemaal gezegd is.”

U stelde zojuist dat de krant er is om te controleren en die moet zich niet beperkt voelen door bedreigingen.

“Klopt, maar je zit ook in een psychologisch klimaat en je hebt ook met je eigen menselijke beperkingen te maken. Je bent niet van steen. Verder probeer je te blijven luisteren naar wat mensen tegen je zeggen. Aan de andere kant was Fortuyn de eerste die dingen zei op een bepaalde retorische manier die we nog niet kenden en die dingen durfde te beweren waar we enorm van schrokken. Mijn mond viel open toen hij voorstelde om artikel één van de Grondwet af te schaffen. Daar kreeg ik het fysiek koud van. Het wegzetten van bevolkingsgroepen en ze als achterlijk kwalificeren, tegen dat soort uitspraken zal ik me altijd blijven verzetten.”

Wat is het verschil met hoe u toen schreef en hoe u dat nu doet?

“Ik geloof niet dat ik het echt anders doe. Maar destijds had ik nog de illusie dat wat ik vond – wat ik in het stuk van 6 mei 2002 schreef – min of meer een meerderheidsopvatting was. Dat stuk van 6 mei gaat over artikel 1 van de Grondwet, dat gaat over de gelijkheid van iedereen in Nederland. Ik stond en sta nog steeds achter de inhoud van dat stuk. Alleen toen dacht ik dat vrijwel iedereen in Nederland er zo over dacht, maar dat is niet meer zo. Er is nu een substantiële minderheid, goed voor tenminste 23 zetels, die dat helemaal niet vindt. Schrijf ik daar nu anders over dan toen? Ik schrijf nu anders in die zin dat ik me ervan bewust ben dat die minderheid er is en ik wil niet doen alsof die mensen niet bestaan. Op mijn blog kom ik deze mensen tegen. Zij vinden moslims verwerpelijke individuen die Nederland koloniseren en schrijven in de meest hatelijke taal. Ik probeer die mensen niet af te stoten. Ik vind dat ik als journalist de concepten van het recht ook aan deze mensen moet uitleggen.”

In het kader van de controlerende functie die de media hebben, zal het u vast niet ontgaan zijn dat mevrouw Tahir en professor Kinneging onlangs opperden een ethische commissie in te stellen die zou bepalen welke journalisten toegang tot het Binnenhof zouden krijgen. Hoe kijkt u hier tegen aan?

“Ik sympathiseer ermee, maar ik vind het ook onhaalbaar. In dit land is journalist geen beschermd beroep en dat vind ik een

groot goed. Iedereen mag zich journalist noemen en voor een open samenleving is dat een zegen. Je hebt dan journalisten van ieder allooi; journalisten die zich niet met nieuws bezig houden maar met entertainment of opinie. De ethische commissie van professor Kinneging, dat is eerder werk voor de Tweede Kamer. Ik heb bijvoorbeeld een toegangspas omdat ze me hier een journalist vinden, de Tweede Kamer deelt zelf de accreditaties uit evenals de rechtbank en alle andere grote instituten.”

“Wat professor Kinneging lijkt voor te stellen is een commissie die scherpe criteria hanteert en bepaalt wie er journalist is en wie niet. De ethische commissie die disciplinaire straffen geeft hebben we ook al, namelijk de Raad voor de Journalistiek waar je je vrijwillig bij kunt aansluiten. Maar doe je dit niet, dan ben je niet aan de sancties van die Raad verbonden. Dus wat blijft er over, de rechtspraak. Dus wanneer je door een journalist wordt belast of hij brengt jou schade toe, dan moet je naar de rechter.”

“Dus op dit moment is een journalist in Nederland niet meer dan een burger met een notitieblokje. In dat idee voel ik me in beginsel thuis, hetgeen niet wegneemt dat ik vind dat – als het gaat om journalistieke misdragingen of wangedrag – de sanctiëring beter geregeld kan worden. Dat ben ik graag met Kinneging eens, maar ik ben dus geen voorstander van een nationaal journalistenpaspoort.”

18 februari schreef u een stuk ‘Het gezag van de rechter bladdert af’ waarin u de vraag stelde of dit mede de rol van de media was, die rechterlijke dwalingen breed uitmeten, en tegenwoordig kritischer zijn op de rechters. In hoeverre is de rechterlijke macht hier zelf verantwoordelijk voor?

“Ja, het gezag van de rechter bladdert af. Dat komt door maatschappelijke veranderingen waarin überhaupt het gezag af bladdert, van wie dan ook. We zijn kritisch, we hebben toegang tot veel informatie en we laten het ons niet zo gemakkelijk meer zeggen. Iedereen die gezag wil uit oefenen doet er dan ook goed aan zich niet op zijn positie te beroepen maar op de inhoud. Je moet het dus hebben van inhoudelijk gezag.

De rechter is verwend door zijn positie en instituut. De rechter vindt vaak en denkt vaak dat hij institutioneel gezag heeft – ik zeg niet dat het helemaal verdwenen is, maar de rechter merkt dat hij onder druk is komen te staan van de openbaarheid en de media. Rechters voelen zich daardoor ook onzeker en vragen zich af hoe ze zich moeten presenteren. Dat hadden ze zich vroeger nooit hoeven af te vragen want ze hoefden nooit naar buiten te treden. Ze merken nu dat als er iets controversieels gebeurt in de rechtspraak dat ze enorm onder vuur kunnen komen te liggen. Ze merken dat in bepaalde zaken hun beslissingen niet meer als het laatste woord worden gezien. Een goed voorbeeld is de Deventer moordzaak waar een deel van de samenleving de uitspraak niet gelooft – er wordt nog steeds geprocedeerd om die man onschuldig te verklaren. De justitiële dwalingen, zoals de Schiedammerpark moord en Lucia de Berk, hebben ook niet bij gedragen aan het gezag. Incidenten in de rechterlijke macht leiden nu eenmaal tot heel veel ophef.

Wat is daar de rol van de media in?

“Die spelen daar een grote rol in. Niet alleen de klassieke institutionele media, maar ook de vrije media: de burger zelf. Tegenwoordig is iedereen een medium door bijvoorbeeld Twitter en blogs. Zo kunnen er heel snel zandstormen ontstaan van emoties en opvattingen over wat rechters of politici gezegd hebben. Hoe de rechterlijke macht daar dan mee moet omgaan is voor zulke eerbiedwaardige en starre instituten ongelooflijk lastig. Maar dat proberen ze nu uit te zoeken. Moeten ze zelf gaan bloggen? Moeten ze bij Pauw en Witteman aan tafel? Moeten ze de camera toelaten? Ze zijn er nog niet uit.”

Tot slot, heeft u nog wijze woorden voor de rechtenstudent?

“Ik hoop dat de rechtenstudenten zich breed en maatschappelijk blijven informeren. Juristen duiken de specialisatie in en worden hyperdeskundig op hun terrein. Dat zijn wel hele veilige keuzes, maar dat betekent dat de generieke jurist is uitgestorven. Dertig tot veertig jaar geleden waren die er nog, hoogleraren die meerdere rechtsgebieden beheersten. Vandaag de dag ontkom je niet aan specialisatie. Maar wat ik zou willen meegeven is om je antennes zo breed mogelijk te houden, in ieder geval maatschappelijk. Ik vind dat een jurist maatschappelijk georiënteerd moet zijn, ook wanneer hij zich alleen bezig houdt met het met kostprijsverhogende belastingen ofzo. Hoe je dat doet, moet de student zelf weten. Maar naar mijn idee hoort daar een krant bij die je goed leest. Welke krant mag een ieder voor zichzelf bepalen, maar je moet echt niet verzuipen in je vakgebied en op de hoogte blijven van wat zich afspeelt in andere rechtsgebieden en de in de wereld.

Jensma studeerde van 1977 tot 1983 in Leiden.

1 <http://www.nrc.nl/rechtenbestuur/2012/02/18/het-gezag-van-de-rechter-bladdert-af/>

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

“Wie paard of wijf zoekt zonder gebreken,
Die mag het werk wel laten steken,
En denken dat hij bed en stal
Voor eeuwig ledig houden zal”
(Jacob Cats)

Meer ontslagen vanwege social media

Werkgevers ontslaan werknemers steeds vaker vanwege uitspraken en uitspattingen op social media zegt juridisch dienstverlener Arag in het AD. Uit onderzoek blijkt dat één op de drie ondernemers zijn werknemers op Twitter of Facebook controleert.

“Een ondernemer kan gemakkelijk een blik werpen op Facebook of Twitter om te weten wat zijn werknemers in hun vrije tijd uitspoken”, zegt een woordvoerder in de krant. Door de economische crisis zouden werkgevers bovendien minder door de vingers zien.

Arag: “Veel mensen gooien van alles op het internet en vaak zijn collega’s met elkaar verbonden via sociale media. Wie zogenaamd ziek is, maar vervolgens feestend op een foto staat, kan in de problemen komen.” Zo werd een operatie-assistente die al maanden thuis zat ontslagen, omdat collega’s op internet zagen dat ze wel met haar bandje optrad. Een magazijnmedewerker die zijn teamleider op Facebook uitschold kreeg ook de zak. Exacte cijfers noemt Arag in de krant niet.

“Verjaring: de juridische spons die de gebreken van het verleden uitwist.” (H. Phaff)

Cel in na telefoontje in rechtszaal

Je mobiele telefoon aan laten staan in de rechtszaal is geen goed idee. Opnemen als je gebeld wordt al helemaal niet. Tot die conclusie is een Noord-Ier gekomen die voor dit vergrijp een paar uur achter de tralies werd gezet.

De 36-jarige Paddy Sweeney zat op de tribune bij een rechtszaak in de rechtbank van Londonderry. Toen de beltoon van zijn mobiele telefoon klonk gelastte de rechter hem het apparaat uit te zetten. Sweeney negeerde dat gebod. Hij nam op en hield een kort gesprek met de beller. De rechter was furieus. Sweeney werd voor een paar uur in de cel gezet en kreeg een boete van tweehonderd pond.

“De meeste mensen worden alleen dan
door hun eigen gebreken gehinderd,
wanneer ze die bij de anderen aantreffen.”
(C. Buddingh)

Inzage in medische dossiers

Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (‘EHRM’) heeft recentelijk een belangrijke uitspraak gedaan in een zaak waarin de vraag centraal stond of een werkgever al dan niet recht heeft op inzage in het medisch dossier van een werknemer bij arbeidsongeschiktheid (EHRM 18 april 2012, zaaknummer 20041/10, Eternit).

In deze Franse zaak ging het om een werknemer die stelde dat hij arbeidsongeschikt was geworden als gevolg van een beroepsziekte. De werkgever wenste inzage in het medisch dossier van deze werknemer om dat standpunt aan te vechten. De werknemer beriep zich echter op zijn privacy: inzage in het medisch dossier betekent een schending van zijn privacy. Ook wordt met inzage in het medisch dossier door de werkgever een inbreuk gemaakt op het medisch beroepsgeheim.

Het EHRM oordeelde dat de werkgever geen recht heeft op inzage in het medisch dossier als de werkgever de mogelijkheid heeft de rechter te verzoeken een onafhankelijke arts naar het dossier te laten kijken. Naar het oordeel van het EHRM heeft de werkgever in dat geval voldoende waarborgen voor een eerlijk proces. De privacy van de werknemer en het medisch beroepsgeheim dienen dan ook gerespecteerd te worden.

“Die leugens zoekt voor zijn gebreken,
wordt nooit verschoond” (Hiëronymus
van Alphen)

“Precies dat is een bewijs van geestelijke
vooruitgang: dat men in zichzelf gebreken
ontdekt waarvan men zich voordien niet
bewust was” (Seneca)

NOVUM

ZOEKT

NIEUWE REDACTIELEDEN

Het facultair maandblad NOVUM is bezig met een uitbreiding van haar redactie. Wij zijn op zoek naar redactieleden met een brede interesse, een vlotte pen en inspiratie.

Ervaring is geen vereiste. Enthousiasme en inzet wel, evenals het zijn van tweedejaarsstudent op deze faculteit. Nieuwe ideeën aangaande de NOVUM zijn bij ons van harte welkom. Daarnaast zien wij als redactie het belang in van een ontspannen sfeer om de creatieve geest te inspireren, wat inhoudt dat we graag vergaderen onder het genot van een drankje, en een etentje samen nooit een straf vinden.

Vragen of direct solliciteren?

**Mail dan naar novum@law.leidenuniv.nl,
onder vermelding van sollicitatie redactielid.**

Filosofie

Gebrek aan hogere macht en hoop?

‘De existentie gaat vooraf aan de essentie’, dit is een van de meest beroemde uitspraken van Jean-Paul Sartre (1905-1980). Hierin doelde deze Franse filosoof, die tevens schrijver, dramaticus en politiek activist was, op een wereld zonder hogere macht die zin of betekenis geeft aan het leven. Deze betekenis moet de mens zelf maar zien te scheppen, hoe moeilijk dat ook is. Sartre pleit voor het existentialisme: een atheïstische filosofie waar de vrijheid en verantwoordelijkheid van de mens centraal staan. In het naoorlogse Frankrijk en Europa slaan deze vrijheidlievende teksten van Sartre in als een bom. Hij pleit immers voor de absolute vrijheid van de mens, de mens is zelfs veroordeeld tot deze vrijheid. Werd dit existentialisme echter door iedereen met open armen ontvangen? Of ervoer Sartre ook weerstand van enige critici?

Er is niets gegeven

Jean-Paul Sartre werd geboren op 21 juni in 1905 te Parijs. Hij zou een zeer groot deel van zijn leven eveneens in deze stad vertoeven. Sartre schreef een van zijn belangrijkste essays in 1946, namelijk ‘Het existentialisme is een humanisme’. Hierin schreef hij de meest populaire en provocerende verklaring van zijn filosofie. God bestaat volgens Sartre net zo min als de zin van het leven of het doel dat wij van nature nastreven of de kern van ons bestaan. Sartre raadt ons daarom aan om uit te gaan van de absurditeit van het leven; er is niets gegeven. Alles wordt geschapen en bepaald door de mens zelf, niets wordt bepaald door factoren als tradities, gewoontes, tijd of een hogere macht. Integendeel, de mens wordt volgens Sartre in een zinloze wereld gegooid en het is aan de mens zelf of zichzelf uiteindelijk te ontwerpen.

‘De hel zijn de anderen’

Juist omdat Sartre de mens in het middelpunt zet wanneer het gaat om de betekenis van het leven, zijn de anderen volgens hem de hel. De mens moest zich individueel vormen met eigen keuzes en inzichten. De anderen waren hierbij irrelevant en soms zelfs gevaarlijk. Sartre heeft omtrent deze uitspraak veel kritiek gehad, met name van gelovigen en marxisten. Dit waren immers mensen die pleitten voor een maatschappij als geheel, men moet elkaar helpen en naar elkaar luisteren en daar heeft de samenleving als geheel profijt van. Sartre zou de mens op deze manier een zeer solitaire positie geven wat zou resulteren in kleinere solidariteit binnen de maatschappij. De solidariteit zou als het ware worden herwonnen door het solitaire individu. Sartre werd hierom ook vaak een pessimist genoemd. Hierop antwoordde Sartre echter met de volgende uitspraak: ‘Om de waarheid over mijzelf te weten

God bestaat volgens Sartre net zo min als de zin van het leven of het doel dat wij van nature nastreven of de kern van ons bestaan.

te komen moet ik die waarheid via de ander verkrijgen. De ander is voor mijn bestaan onmisbaar, en even onmisbaar bovendien voor de kennis die ik van mijzelf heb.’¹

Met deze uitspraak bedoelt Sartre dat het leven wordt gevoeld en wordt beschouwd door de anderen, het zijn de anderen die ons bewust maken van ons bestaan. Hierdoor zijn deze anderen dus onmisbaar voor ons bestaan. Maar tegelijkertijd kunnen deze anderen een dermate indruk op ons maken dat we onze eigen essentie van bestaan vergeten. Dit weerspiegelt het gevaar van deze anderen, de essentie van het leven moet je zelf eraan geven.

Hoop?

Volgens Sartre leek het begrip ‘hoop’ alleen legitiem in de mond van gelovigen. Zij vereren immers een ideaal of God. En hun uiteindelijke doel is het bereiken van de Hemel of het Utopia. Dat doel geeft hen de hoop om de sombere, dagelijkse realiteit te ontvluchten. ‘Deze wereld’ vormt immers slechts een tussenstap. Een existentialist, die tevens een atheïst is, heeft geen God en vertrouwt op niets anders dan zijn eigen vermogens. Hij koestert hierdoor geen hoop voor een ver gelegen toekomst of doel. Hierdoor werd Sartre wederom door gelovigen bekritiseerd. Deze denkwijze zou ook pessimisme uitstralen volgens deze critici. Waarom zou men immers geen hoop mogen hebben? Dit wordt toch vaak ervaren als een drijfveer. Echter, Sartre wist zichzelf in dit geval goed te verdedigen door te zeggen dat enkel de

werkelijkheid betrouwbaar is en dromen bedrieglijk zijn. Met deze gedachtegang borduurde Sartre voort op Nietzsche (1844-1900), de 19e-eeuwse filosoof die al een weg bereidde richting het existentialisme. Friedrich Nietzsche schreef in ‘Menschliches Allzumenschliches’: ‘Hoop is het kwaadste der kwaden omdat zij de marteling verlengt.’ Een existentialist zou volgens Sartre een optimist zonder hoop zijn. De onafhankelijkheid en de vrijheid van de mens zouden in dit geval centraal staan. Dit straalt in zekere zin optimisme uit. Maar geldt dit voor iedereen? Heeft de mens nu eenmaal niet een sprankeltje hoop nodig om enig zin aan het leven te geven? Op het moment dat een mens volledig onafhankelijk is, heeft hij zijn lot volledig in eigen hand. De verantwoordelijkheid rust volledig op zijn eigen schouders. En dit kan als een zeer zware last worden ervaren, iets was niet door iedereen kan worden gewaardeerd.

De hedendaagse (Nederlandse) samenleving

Sartre zag een mensbeeld dat gericht was op zelfstandigheid, onafhankelijkheid en vrijheid. Een mensbeeld dat voort leeft in een atheïstische omgeving. Wanneer wij kijken naar onze hedendaagse (Nederlandse) samenleving, zien wij dit mensbeeld niet enigszins terug? Een geheel atheïstische omgeving is moeilijk te realiseren maar er ontstaan toch steeds vaker seculiere samenlevingen. Het individu is verder wel geneigd om steeds zelfstandiger te zijn en de onafhankelijkheid en vrijheid van de personen neemt ook steeds meer toe, kijk naar de feministische golf, kijk naar de positie van homoseksuelen in Nederland. Kortom, misschien had Jean-Paul Sartre wel gelijk wat zijn existentialistische filosofie betreft. Zijn zogenoemde pessimistische kijk op het leven kan beter worden gezien als realistische kijk op het leven, een kritische kijk op zijn hoogst. **N**

1 Jean-Paul Sartre, *L'existentialisme est un humanisme* (1947)

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Column

Wie betaalt, die bepaalt... niet.

Het is weer verkiezingstijd. Ik kreeg van de week een brief in de bus, van de politieke partij waar ik lid van ben, met het verzoek een donatie te doen met het oog op de komende verkiezingscampagne. Logisch, zo'n campagne kost nu eenmaal wat en hoe meer leden en sympathisanten een partij heeft, des te meer het zal ophalen. Naast de subsidie die partijen van de staat kan krijgen¹, zijn politieke partijen in grote mate financieel afhankelijk van contributiegelden en giften. In Nederland zijn partijen verplicht om giften van € 4.537,80 of meer - afkomstig anders dan van een natuurlijk persoon - openbaar te maken in hun financieel jaarverslag.¹ Het inmiddels demissionair minderheidskabinet vond in april van dit jaar ruime steun in de Kamer om de regels omtrent de giften aan te scherpen in de Wet Partijfinanciering. Het kabinet wilde dat alle giften vanaf € 1.000,- bij het ministerie geregistreerd worden en giften vanaf € 4.500,- moeten nog steeds openbaar worden gemaakt in het financieel jaarverslag. Echter, nu zal dat niet alleen voor bedrijven en verenigingen gelden, maar ook voor particulieren giften van meer dan € 4.500,-. Doen partijen dit niet, dan staat hun een boete van maximaal € 100.000,- te wachten. Waarom is het van belang om giften transparanter te maken?

PVV heeft het er maar moeilijk mee

Politieke partijen worden gefinancierd door de staat en de leden. De partijen vertegenwoordigen het volk en ieders stem moet gelijk zijn. Door de partijfinanciering zo transparant mogelijk te maken, kan er in de gaten gehouden worden of partijen hun beleid af stemmen op de belangen van de hoogste donateurs. Denk daar bijvoorbeeld aan invloed op beleid door giften van de gas- en olie-industrie, de tabaksindustrie en alcoholindustrie. En denk ook aan giften van rijke particulieren die bijvoorbeeld

meer belastingvoordelen in het beleid willen zien of buitenlandse denktanks en lobbyisten die het Nederlands beleid willen beïnvloeden. Transparantie in de financiële geldstromen is funest voor het functioneren van een gezonde en transparante democratie. Het is immers het volk dat de baas is, niet de dikste portemonnee.

De PVV heeft het daar maar moeilijk mee. Zij zijn van mening dat zij helemaal niet hoeven op te geven door wie de partij gefinancierd wordt en hebben dan ook aangegeven zich niet aan de wet te zullen houden. Ondanks dat de giften geregistreerd worden en publiek worden gemaakt, vreest de PVV voor de veiligheid van Henk en Ingrid. Voormalig PVV-Kamerlid Hero Brinkman stelde dan ook gebruik te zullen maken van de mazen die er in de wet zitten door bijvoorbeeld te doen alsof het geld

Transparantie in de financiële geldstromen is funest voor het functioneren van een gezonde en transparante democratie. Het is immers het volk dat de baas is, niet de dikste portemonnee.

op straat zou zijn gevonden. "Als je dat netjes aangeeft en de eigenaar zich na een jaar niet heeft gemeld, is het geld van jou," aldus Brinkman. De boetes voor het niet publiceren van jaarverslagen zou de PVV voor lief nemen. Inmiddels is de PVV op dit standpunt terug gekomen, wat het niet minder opmerkelijk maakt dat een politieke partij aankondigde zich niet aan de wet te houden.

Het is niet vreemd dat juist de PVV bezwaar heeft tegen de nieuwe wet. Als partij zonder leden, is het voor de kiezer niet mogelijk de koers van de partij mede te bepalen door lid te worden en te stemmen over de koers. Transparantie is deze partij vreemd en het is dan ook onduidelijk wie de partij financiert. De PVV doet geen beroep op de overheidssubsidie en int ook geen ledencontributie omdat je geen lid kunt zijn. Wie vult de partijkas dan? Dankzij het vertrek van Hero Brinkman zijn we meer te weten gekomen over hoe de partij aan zijn geld komt. Brinkman, die tot zijn vertrek verantwoordelijk was voor het beheer van de fractiegelden, had "de stellige indruk" dat grote Amerikaanse lobbykantoren forse donaties deden. Het is moeilijk voor te stellen dat lobbyisten enorme bedragen doneren zonder daar iets voor terug te verwachten. Vreest de PVV voor de veiligheid van Henk en Ingrid of is het bang dat openbaar wordt welke lobbyisten de partijkas spekken?

Niet ver genoeg

Om de democratie en nationale soevereiniteit te beschermen is het dus noodzakelijk de financiële geldstromen zo transparant mogelijk te maken. Wij verdienen het te weten wie de geldschietters van politieke partijen zijn. Wij verdienen het te weten wanneer bijvoorbeeld een Shell, een Malboro of een Heineken de partijkas vullen. Wij verdienen het om te weten welke (buitenlandse) lobbyisten onze politiek proberen te beïnvloeden. De Wet Partijfinanciering is daarom een stap in de goede richting, maar gaat niet ver genoeg.

De eerste tekortkoming is dat de wet alleen voor de landelijke partijen geldt. Hierdoor kunnen deze partijen de verplichting tot openbaarmaking gemakkelijk omzeilen via hun lokale afdelingen of lokale partijen. Verder is het nog steeds mogelijk enorme bedragen te doneren. Hoewel giften dus wel openbaar worden gemaakt, blijft het risico aanwezig dat deze mega-donateurs (de schijn van) invloed op het democratisch proces blijven houden. Zonder maximum zijn de partijen die de belangen van de welvarendste onder ons behartigen, in het voordeel omdat deze groep burgers meer te doneren heeft. Partijen die opkomen voor de minder bedeeden kunnen niet op tegen deze mega-donateurs. Er zal dan sprake zijn van oneerlijke concurrentie in de campagne. In de VS zien we dat de kandidaten in de race voor de Republikeinse kandidatuur, Newt Gingrich en Ron Paul, hun campagnes hebben moeten staken wegens geldgebrek. Iets soortgelijks zagen we al eerder bij de lijsttrekkersverkiezing van het CDA. Daar kregen de kandidaten ieder € 1.000,- en moesten de campagne verder zelf betalen.³ Tot Amerikaanse toestanden leidde het gelukkig niet, maar de kandidaat met het meeste geld heeft een betere campagne kunnen financieren. Donaties zouden dus aan een jaarlijks maximum gesteld moeten worden. Als derde is het nog steeds mogelijk om giften uit het

buitenland te ontvangen. Nederlandse politiek is er voor Nederlanders, het is dubieus wanneer er Amerikaanse lobbyisten partijen in Nederland gaan financieren. Het is naïef te denken dat deze giften slechts giften zijn. Giften van Nederlanders in het buitenland zouden hier een uitzondering op moeten vormen. Tot slot is de democratie van het volk en voor het volk. Daarom zouden we kritisch moeten kijken naar of we bedrijven en verenigingen überhaupt de mogelijkheid moeten bieden om politieke partijen van giften te voorzien. Immers, wiens belang behartigt de B.V.?

Niet te koop

Transparantie in de financiële geldstromen is funest voor het functioneren van een gezonde en transparante democratie. Met de Wet Partijfinanciering is er wel een stap in de goede richting gezet, maar het is niet voldoende. We mogen nooit vergeten dat de politiek in onze democratie er voor alle burgers is, dat in onze democratie alle stemmen gelijk zijn en dat in onze democratie politiek nooit te koop mag zijn. **N**

- 1 Wet subsidiering politieke partijen
- 2 <http://www.nrc.nl/nieuws/2012/03/21/brinkman-pvv-ontvangt-geld-van-lobbykantoren-in-amerika/>
- 3 <http://www.nrc.nl/nieuws/2012/05/03/kandidaten-cda-leiderschap-moeten-campagne-zelf-betalen/>

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Filmrecensie

The Dark Knight

Batman is de grootste voorvechter van het creëren en behouden van orde, dus besluit The Joker tot het creëren van de grootste vijand van orde: chaos

Ongeveer tien jaar geleden begon de wederopstanding van de superheldenfilm. Met de nieuwe ontwikkelingen in de filmtechniek werd het mogelijk om Lou Ferrigno te vervangen voor een computergeanimeerde Hulk. Hoewel de Hulk-films niet allemaal goede kritiek hebben gekregen, blijkt het huidige assortiment aan superheldenfilms in de 21ste eeuw over het algemeen een goede tot zeer goede kwaliteit te hebben. *Spiderman* werd doeltreffend neergezet door Tobey Maguire en de eerste *Iron Man* heeft Robert Downey Jr. voor altijd vereenzelvigd met Tony Stark. Het nieuwste juweeltje is de onlangs verschenen film *The Avengers*, waarin een samengestelde groep superhelden – waaronder Thor, Iron Man, Captain America en Hulk – met elkaar moet leren samen te werken om de wereld van de ondergang te redden. Toch valt deze geslaagde film in het niet bij de grootsheid van de in 2008 verschenen *The Dark Knight*, van regisseur Christopher Nolan. Deze film is de beste verfilming van een superheld tot nog toe. Het briljant uitgewerkte verhaal doet recht aan de complexiteit van misschien wel het meest complexe stripboekarakter ooit: Bruce Wayne, ofwel Batman. Wat maakt dat karakter dan zo complex? Daar gaat dit artikel over. Er zal gekeken worden naar wie Bruce Wayne is en wat zijn plek in Gotham City is in de hoedanigheid van Batman. Dit alles overgoten met een juridisch sausje. Hierbij zal primair uitgegaan worden van de film *The Dark Knight*, waarbij verondersteld wordt dat de lezer de film heeft gezien.

B. Wayne

Batman has no limits.

Alfred

Well, you do, sir.

B. Wayne

I can't afford to know them.

Wie is Bruce Wayne? Om Batman te kunnen begrijpen, moeten we enigszins een idee krijgen van de man achter het masker.¹ De belangrijkste ontwikkeling in het leven van Bruce Wayne is de dood van zijn ouders. Zijn ouders, Thomas en Martha Wayne, worden voor zijn ogen vermoord door een crimineel die de puissant rijke *Gothamites*² wil beroven. Als klein jongetje maakt Bruce Wayne de belofte aan zijn ouders om ze niet alleen te wreken, maar om alle criminaliteit in Gotham aan te pakken. De dood van zijn ouders is de directe aanleiding voor Bruce Wayne om later *The Dark Knight* van Gotham te worden.

Batman heeft eigenlijk maar één regel die hij niet wil breken: hij wil niemand vermoorden. Hoewel in de allereerste verhalen Batman nog wel eens iemand met kogels om het leven bracht, is men het erover eens dat de latere, meer uitgekristalliseerde Batman niemand doodt. In een filosofische analyse van Batman wordt hij op dat punt bestempeld als een deontoloog – iemand die de moraliteit van de handeling zelf beoordeelt en geen aandacht besteedt aan de vraag of de uitkomst moreel gezien ook kan worden verantwoord.³ Het doden van iemand – ongeacht wie het is en wat de consequenties ervan zijn – is volgens Batman nooit geoorloofd. Bruce Wayne draagt als argument voor die keuze aan

het zich niet willen verlagen tot het niveau van de gemiddelde crimineel in Gotham. Daarentegen brengt hij veel mensen zwaar lichamelijk letsel toe. Opvallend in *The Dark Knight* is ook de scene waarin Batman in een ondervragingsruimte de The Joker martelt om aan informatie te komen. Batman is dus nogal selectief met zijn deontologische opvattingen.

Aan het begin van *The Dark Knight* krijgt Batman 'hulp' van andere burgers die zich voordoen als een Batman om een bijeenkomst van Scarecrow en de mafia te verstoren. Bruce Wayne is genoodzaakt de andere batmannen uit te schakelen voor hun eigen veiligheid. Een van de uitgeschakelde batmannen vraagt vol onbegrip wat Batman het recht geeft om zo te handelen en wat het verschil tussen hem en Batman is. Batman antwoordt spottend door te zeggen dat hij geen hockeykleding als bescherming draagt, maar geeft geen antwoord op die, toch zeer relevante, vraag. Wat is het verschil tussen Bruce Wayne en elke andere burger? Bruce Wayne is Batman geworden door een keuze, niet vanwege een ongeluk of een experiment waardoor hij superkrachten heeft gekregen. Betekent dit dat Batman geen superkrachten heeft en dat iedereen Batman kan worden door simpelweg een keuze te maken? Nee, dit kan niet. Hoewel Bruce Wayne niet gebeten is door een radioactieve spin of genetisch gemanipuleerd is tot een supersoldaat, heeft hij een innerlijke kracht die bovenmenselijk is en voortkomt uit de belofte die hij zo lang geleden heeft gemaakt aan zijn ouders: Bruce Wayne – en dus Batman – is immuun voor corruptie. En die eigenschap is essentieel om criminelen te bestrijden in een stad als Gotham, waar corruptie hoogtij viert. De goedheid zelf, Harvey Dent – een officier van justitie die werkelijk alles doet om met het recht aan zijn zijde de criminaliteit te bestrijden en bekend staat als 'The White Knight' – wordt allengs gecorrumpeerd door de zieke spelletjes van The Joker, waaraan hij uiteindelijk bezwijkt en een crimineel wordt. Het is dus uiteindelijk aan *The Dark Knight* om wederom het grootste deel van de criminaliteitsbestrijding op zijn schouders te nemen. Hij doet dit dan ook, zoals Gordon zegt: *because he can take it.*

The Joker

Look what I've done to this city with a few drums of gas and a couple of bullets. (...) Introduce a little anarchy, you upset the established order and everything becomes chaos. I'm an agent of chaos.

Volgens Thomas Hobbes is de mens in de natuurtoestand vrij. Vrij om alles te doen en laten wat hij wil. Dat betekent dat iedereen bij machte is om zich zaken toe te eigenen, maar bijvoorbeeld ook om een ander zich toe te eigenen. De mens is voor andere mensen een wolf.⁴ Hobbes concludeert hieruit dat de mens in permanente staat van conflict leeft, want die absolute vrijheid kan bijvoorbeeld niet inhouden dat het verboden is om een ander het leven te ontnemen. Deze angst en wantrouwen jegens elkaar zal uiteindelijk uitmonden in oorlog. Om dit te voorkomen wordt een sociaal contract gesloten: er wordt door iedereen genoeg vrijheid afgestaan aan een gemeenschappelijke macht, die orde schept en daarmee de veiligheid van de mensen verzekert. Deze gemeenschappelijke macht heeft als taak de vrede, veiligheid, maar ook de resterende vrijheden, te beschermen.⁵ Deze taak wordt in

Het optreden van Batman is niet democratisch gelegitimeerd en zijn handelen is inderdaad niet gebonden aan het recht, maar dat betekent niet dat zijn optreden niet op een andere manier aanvaard kan worden.

Is Batman een dictator?

onze maatschappij vervuld door de staat. De staat zorgt ervoor dat er orde heerst in de maatschappij. Kinderen gaan naar school waar ze onderwijs genieten van opgeleide leerkrachten; werknemers gaan met de trein of met de auto naar hun werk om geld te verdienen voor levensonderhoud; bij een misdrijf wordt een verdachte door de politie aangehouden en door de officier van justitie voor de rechter geleid; kortom: door die orde kan de maatschappij zichzelf in stand houden.

Gotham heeft een serieus probleem wat betreft het in stand houden van maatschappelijke orde. Voordat Batman de straten schoon ging vegen, was het vooral de maffia, onder leiding van Maroni, die aan de touwtjes trok. Door het optreden van Batman is de macht van de maffia en andere criminelen drastisch teruggedrongen. Dit wordt pijnlijk duidelijk gemaakt wanneer The Joker een vergadering van de maffia onderbreekt: “A year ago these cops and lawyers wouldn’t dare cross any of you. What happened? Did your balls drop off? I know why you’re holding your little Group therapy session in broad daylight. Batman.” Als The Joker wordt gevraagd hoe hij dit probleem wil gaan oplossen, is het antwoord simpel: “Kill the Batman.”

Het antwoord mag dan simpel zijn, de uitvoering van The Joker is briljant. Batman is de grootste voorvechter van het creëren en behouden van orde, dus besluit The Joker tot het creëren van

de grootste vijand van orde: chaos. De rechter, die de rechtszaken van vele criminelen behandelt, wordt in haar auto opgeblazen; de politiecommissaris wordt vergiftigd; de zwakke schakels in het politiecurs worden gecorrumpeerd, waardoor het vertrouwen in de politie wordt verloren. Ook wordt gepoogd het leven van de burgemeester te beëindigen. Essentiële onderdelen voor een goedwerkende maatschappij worden vernield. Die chaos ontstaat dus door het kapot maken van de maatschappelijke orde. De boodschap is duidelijk: Batman dient zichzelf te ontmaskeren, anders zullen elke dag mensen sterven. Dit alles brengt Gotham elke dag dichterbij de afgrond – dichterbij de natuurtoestand zoals beschreven door Hobbes. The Joker erkent dit zelf ook: “*Their morals, their code... it’s a bad joke. Dropped at the first sign of trouble. They’re only as good as the world allows them to be. When the chips are down, these civilized people... they’ll eat each other. See, I’m not a monster... I’m just ahead of the curve.*”

Natascha

How could you want to raise children in a city like this? (...) I’m talking about the kind of city that idolizes a masked vigilante. Gotham needs heroes like you- (Harvey Dent, red.) elected officials, not a man who thinks he is above the law.

Wanneer kan je spreken van legitiem overheidshandelen? Wanneer wordt machtsuitoefening van de overheid door het volk geaccepteerd? Natascha – een date van Bruce Wayne, niet wetende dat haar date Batman is – aanvaardt het ‘gezag’ van Batman niet, zoals blijkt uit de bovenstaande quote. Zij aanvaardt het overheidshandelen wel, onder andere omdat de overheid aan het recht gebonden is en er dus niet boven staat. Hiermee noemt zij één van de niet-limitatieve factoren die bijdragen aan het accepteren van overheidsoptreden. Enkele andere factoren zijn: democratie (het volk maakt indirect de regels waaraan zowel zij als de overheid wordt gebonden), machtspreiding (niet alle macht komt bij één instituut te liggen) en grondrechten (zodat de overheid de inherente waarde van mensen en de normen die dat beschermen niet kunnen schenden).⁶ We mogen ervan uitgaan dat de overheid in Gotham democratisch gelegitimeerd is en dat over het algemeen de inwoners van Gotham het overheidsoptreden aanvaarden. Het optreden van Batman is echter niet democratisch gelegitimeerd en zijn handelen is inderdaad niet gebonden aan het recht, maar dat betekent niet dat zijn optreden niet op een andere manier aanvaard kan worden.

Gezag houdt in de erkenning van de machthebber. Die erkenning dient voort te komen uit het idee dat de mensen gebaat zijn bij het gezag dat over ze wordt uitgeoefend.⁷ De gezaghebbende dient zich in te spannen voor het welzijn van de mensen en zij moeten zich daarvan bewust zijn. Op grond van die definitie zou Batman, voordat The Joker zijn entree maakt, meer gezag moeten hebben dan de politie in Gotham. Het is immers door de aanwezigheid van Batman in Gotham dat aan het begin van The Dark Knight The Joker kan spotten met de maffia door ze te confronteren met het feit dat hun invloed op de stad door de komst van Batman drastisch is afgenomen. Door de criminaliteit aan te pakken, spant Batman zich in voor het welzijn van de *Gothamites*; hij beschermt hun belangen en idealen en vanuit het algemene besef dat hij vecht

voor Gotham en haar inwoners, vloeit het gezag van Batman voort. The Joker weet echter op sublieme wijze dit gezag van Batman om zeep te helpen. Door de belofte dat hij elke dag mensen doodmaakt zo lang Batman zijn ware identiteit niet prijsgeeft, maakt hij Batman ook schuldig aan die moorden. Batman wordt bijna als een medeplichtige van The Joker gezien omdat hij zijn ware identiteit blijft verhullen en daarom beschouwt men zijn daden niet meer als bijdragend aan het welzijn van Gotham en haar inwoners. Als Bruce Wayne niet meer weet wat hij met deze situatie aan moet zegt Alfred: “*Endure, master Wayne. Take it. They’ll hate you for it, but that’s the point of being Batman... he can be the outcast. He can make the choice no one else can face. The right choice.*”

In de film wordt overigens een interessante verklaring gegeven voor het gezag van Batman. Harvey Dent zegt tijdens een gesprek met Bruce Wayne dat de Romeinen gedurende een crisis door de senaat een magistraat aanstelden met veel macht en verregaande bevoegdheden – de zogenoemde dictator.⁸ Deze bleef aangesteld totdat de crisis was verholpen, met een maximum van zes maanden. Gotham verkeert in een bijna permanente staat van crisis, waardoor Batman – vanwege zijn belofte aan zijn ouders – de ‘dictator’ moet blijven spelen, zonder inachtneming van die zes maandentermijn. Dent versterkt de legitimiteit van Batman’s optreden door te stellen dat Batman door Gotham is aangesteld, namelijk door ‘*all of us who stood by and let scum take control of our city*’. Daarmee zegt Dent dat Batman als het ware democratisch gelegitimeerd is. Uiteindelijk moet er een eind komen aan Batman’s termijn als ‘dictator’, maar wanneer die termijn is, is onduidelijk. Zeker aangezien Harvey Dent, aanvankelijk de mogelijke ‘vervanger’ van Batman, uiteindelijk het criminele pad op gaat.

Gordon

He is the hero Gotham deserves...but not the one it needs right now. So we’ll hunt him, because he can take it. Because he’s not our hero... he is a silent guardian, a watchful protector... a dark knight.

De prachtige laatste scène van de film beschrijft, onder begeleiding van de voice over van politiecommissaris Gordon, heel mooi de uitkomst van de gebeurtenissen van de afgelopen paar dagen. Got-

ham verdient volgens Gordon een held die nooit gecorrumpeerd zal worden, een held die zichzelf in dienst stelt van Gotham en haar inwoners, een held die wordt voortgedreven door de kracht van een belofte. Een held die zich inzet voor een stad die constant door criminaliteit wordt overgenomen en wordt geleid door corruptie. Maar het is niet de held die Gotham nu nodig heeft. Door de acties van de The Joker is Batman zijn gezag – onterecht – verloren. De inwoners van Gotham geloven niet meer in de man die vecht voor het welzijn van de stad en daarvoor boven de wet dient te staan. Gotham wil een ‘held’ die gelegitimeerd is, die zich niet boven de wet acht. Batman hoeft ook geen held te zijn. Hij staat daar ver boven. Hij zal zijn dat wat Gotham nodig heeft om niet ten onder te gaan aan criminaliteit. Of hij daarbij held of schurk wordt genoemd, is om het even. *He is a silent guardian, a watchful protector... a dark knight.*

- 1 In het boek *Batman and philosophy: the dark knight of the soul*, heeft een team van twintig filosofen bijna 300 pagina’s nodig om er achter te komen wie Bruce Wayne/Batman is en wat zijn plek in Gotham City inhoudt. Met recht kan dus gesproken worden van het meest complexe figuur in de stripgeschiedenis.
- 2 Zo worden de inwoners van Gotham genoemd.
- 3 R.M. Jensen, ‘Batman’s Promise’, in: M.D. White & R. Arp e.a. (red.), *Batman and philosophy: the dark knight of the soul*, Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, p. 92.
- 4 “*Homo homini lupus est.*”
- 5 P.B. Cliteur & A. Ellian, *Encyclopedie van de rechtswetenschap I: Grondslagen*, Deventer: Kluwer, 2009, p. 292-295.
- 6 C.A.J.M Kortmann, *Constitutioneel recht*, Deventer: Kluwer, 2008, p. 24. Dit is een niet-limitatieve opsomming. Kortmann zegt ook dat het in abstracto moeilijk vast te stellen is hoe aanvaarding van overheidsmacht geschiedt.
- 7 J.H.A. Logeman, *Over de theorie van een stelling staatsrecht*, Leiden: Universitaire pers Leiden, 1948, p. 72.
- 8 A. N. Sherwin-White, Andrew William Lintott “dictator” *The Oxford Companion to Classical Civilization*. Ed. Simon Hornblower and Antony Spawforth. Oxford University Press, 1998. Oxford Reference Online. Oxford University Press. Universiteit Leiden - LUMC. 15 May 2012 <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t133.e207>

Wilt u reageren op dit artikel? Stuur dan een e-mail naar novum@law.leidenuniv.nl

Verenigingen

Grotius

Waarde lezer,

Het is juni. De zomer is aangebroken en het collegejaar 2011-2012 zit er alweer bijna op. Ook mijn bestuursjaar bij JFV Grotius komt ten einde. Deze bijdrage van JFV Grotius aan de NOVUM is dan ook de laatste van mijn hand, de volgende keer zult u een bijdrage van mijn opvolger lezen.

Op 22 mei werd de juridische faculteitsalmanak gepresenteerd. Mocht u er nog geen bemachtigd hebben dan kunt u uw exemplaar komen ophalen op de bestuurskamer, kamer A043. In dit jaarboek zijn bijna alle activiteiten van het afgelopen jaar vastgelegd en vindt u interviews, columns en voorwoorden van bijzondere personen.

Toch hebben zijn we nog niet helemaal klaar. Op 5 juni zal het 92^e bestuur der JFV Grotius bekend gemaakt worden. U bent allen van harte uitgenodigd om diegenen die volgend collegejaar aan het roer van onze vereniging zullen staan te feliciteren.

Ook staat de lustrumreis nog in de planning. Op 27 juni zullen 30 Grotianen afreizen naar Praag om daar niet alleen iets van het recht op te steken, maar ook de 95^e verjaardag van onze vereniging te vieren. Natuurlijk zullen ook de thuisblijvers het komend jaar dit lustrum kunnen vieren tijdens de lustrumweek.

Voor degenen die dit jaar nog een feestje met Grotius willen vieren: Op 21 juni is er weer een Grotius feest. Tijdens de kortste nacht van het jaar zullen we een zomers feest organiseren met het thema Summer Samba. Het belooft weer een groot succes te worden dus u weet wat u te doen staat: Mis het niet!

Ik heb ervan genoten dat ik het afgelopen jaar maandelijks een bijdrage aan de NOVUM mocht leveren. Voor het komend jaar wens ik het 92^e bestuur enorm veel succes en plezier, ik ga ervan uit dat dat helemaal goed gaat komen!

Ik wens u allen veel succes bij uw tentamens en geniet van uw vakantie! ☺

Met vriendelijke groet,

Marthe Goudsmit
Ab-actis

Faculteitszaken

Annemieke Brouwer is dit studiejaar ('11-'12) de assessor, het student-lid van het faculteitsbestuur van de faculteit rechten. Zij behartigt de belangen van de student op deze faculteit en binnen het faculteitsbestuur op het gebied van onderwijs, organisatie en onderzoek.

Contactinformatie:

Adres: Steenschuur 25, kamer B.4.38, 2311 ES Leiden

Telefoon: 071 527 7621

Email: assessor@law.leidenuniv.nl

Spreekuur op woensdag van 11.00 tot 12.00 uur

Daar is ie dan: de laatste NOVUM voor de zomer! Het academisch jaar 2011-2012 is voorbijgevlogen en het zomerreces komt eraan. Menig student zal nu bezig zijn met de laatste loodjes en ook voor mij komt het einde van mijn termijn in zicht. Dit is de laatste column die ik schrijf. Over een paar maanden zal mijn opvolgster het stokje van mij overnemen en ben ik weer gewoon student. Gelukkig eerst nog zomervakantie. In mijn ogen een van de beste woorden die er bestaat!

Voordat het echter zover is moeten eerst nog de laatste tentamens en herkansingen worden afgenomen. De eerste paar weken van juni zullen alle studenten ongeacht welk studiejaar aan de slag moeten. De UB en de bibliotheek in het KOG zijn afgeladen met studenten en soms zal men moeten wachten tot er een computer vrij is. Gelukkig is er sinds een jaar het strikte beleid in de UB dat alleen mensen met een LU-card naar binnen mogen. Hopelijk voorkomt dit ergernissen en creëert het beleid meer plek voor de student. Daarnaast wordt er hard gewerkt aan het oplossen van de traagheid van de computers in de juridische bibliotheek. De eerste pc's (de meest rechter rij) is inmiddels vervangen en de pc's die hier nu staan zijn aangesloten op het nieuwe systeem dat sneller werkt dan het oude. Hoewel er een kleine vertraging is opgetreden in het plan om alle pc's te vervangen heb ik het volste vertrouwen dat de werkplekken in de bibliotheek weer up to date zullen worden!

Voor de eerstejaars wordt op woensdag 20 juni het eindejaarscollege georganiseerd. Dit college gaat voor een deel over het tweede jaar van de studie, maar ook organisatorische onderwerpen zullen aan bod komen. Als laatste zullen er ook een aantal activiteiten uitgelicht worden die je als rechtenstudent naast je studie kunt ondernemen. Interessant om naar toe te gaan dus!

Daarnaast hebben jullie misschien al wel gehoord van het Leiden Law Festival. Dit is een driedaags festival van woensdag 20 juni tot vrijdag 22 juni waarbij voor studenten en medewerkers van onze faculteit een afwisselend en leuk programma zal worden aangeboden.

Zo zal er op woensdag 20 juni van 15 – 18H een banenmarkt voor de juristen onder ons worden georganiseerd. Hier komen allerlei aanbieders op de arbeidsmarkt op af. Dus heb je altijd al eens willen praten met oa een ministerie, bank, advocatenkantoor, consultancy bureau, een rechtbank of multinational? Kom langs! En neem een kijkje in wat de mogelijkheden zijn tijdens of na je studie op de arbeidsmarkt. Op deze dag wordt ook een voetbaltoernooi tussen studenten en docenten georganiseerd en afsluitend kan je deelnemen aan een filmnacht.

Op donderdag 21 juni is er een onderwijsdag met intervisie, workshops, een buffet in de Sterrewacht met waterspektakel. De kwartfinales van het EK 2012 full screen in het KOG. Een midzomernacht in de Hortus en een midzomernachtfeest van JFV Grotius.

En op de afsluitende dag, vrijdag 22 juni, zal er een brunch worden georganiseerd, gevolgd door workshops op het gebied van onderzoek, een University Challenge en wordt uiteraard ook de kwartfinale van het EK van deze dag full screen in het KOG vertoont.

Kortom een zeer afwisselend programma en een leuke mogelijkheid om samen met de faculteit je zomer in te luiden!:) Dit gezegd hebbende rest mij enkel jullie veel succes te wensen met jullie tentamens en/of herkansingen. Een hele fijne zomervakantie toe te wensen!

Annemieke

driedaags festival van woensdag 20 juni tot vrijdag 22 juni
waarbij voor studenten en medewerkers van onze faculteit
een afwisselend en leuk programma zal worden aangeboden

Linklaters

Link up.

Vind je het een spannende uitdaging om hechte relaties op te bouwen met gerenommeerde, internationale cliënten? Wil je de grenzen van je praktijkgebied verleggen naar een breed spectrum van sectoren? Heb je het talent, inzicht én de energie om de meest complexe transacties succesvol af te ronden? Link dan met Linklaters! Wij zijn een wereldwijd, toonaangevend kantoor met advocaten, notarissen en fiscalisten. We zijn altijd op zoek naar jong toptalent. Dus als jij carrière wilt maken in een open en toegankelijke omgeving, waarin pragmatisme en vernieuwend denken centraal staan, bekijk dan onze stagemogelijkheden en vacatures op www.linklatersgraduates.nl

Maak kennis met je nieuwe carrière

Dirkzwager is altijd op zoek naar ambitieuze professionals. Juristen die een stap verder willen gaan, die hun kennis willen verbreden en delen. Om dat laatste draait het bij ons. We delen onze juridische kennis met onze cliënten en elkaar, zodat we samen sterker staan. Kennis ontwikkelen staat daarom hoog in het vaandel. We bieden dan ook uitstekende opleidingsmogelijkheden binnen en buiten onze Dirkzwager Academy. Maar ook door te werken aan uitdagende (internationale) projecten voor mooie cliënten. Daarnaast heb je altijd toegang tot brede juridische kennis die jij en je collega's delen via onder andere onze eigen kennispagina's, juridische (digitale) bibliotheken en de Dirkzwager KennisApp.

Dirkzwager is een veelzijdig, landelijk top-20 kantoor. We werken voor grote en middelgrote bedrijven, overheden, instellingen en particulieren, op de meest uiteenlopende rechtsgebieden. Ons kantoor heeft vestigingen in Arnhem en Nijmegen en telt ca. 260 medewerkers, waarvan 110 juristen die zich thuis voelen in een professionele en collegiale werkomgeving.

Kom kennis maken en kennis delen bij Dirkzwager.

Kijk op www.dirkzwager.nl voor de actuele vacatures en studentenstages.